

Џон
Бојнтон
Пристли
Инспектор
је дошао

повеља

Џон Бојнтон Пристли
ИНСПЕКТОР ЈЕ ДОШАО

повеља

Едиција
ПОВЕЉА

Библиотека
ДРАМА
књига прва

Уредник
МИША МИЛОСАВЉЕВИЋ

Наслов оригинала:

AN INSPECTOR CALLS
A Play in Three Acts by
J. B. Priestley
Ferdinand Schöning – Paderborn

Џон Бојнтон Пристли

**ИНСПЕКТОР
ЈЕ ДОШАО**

комад у шри чина

Прево с енглеског
СРПКО ЛЕШТАРИЋ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ”
КРАЉЕВО
2006

О ПИСЦУ И ДЕЛУ

Џон Бојнтон Пристли (John Boynton Priestley, 1894–1984) био је један од најпопуларнијих, најплоднијих и најразноврснијих енглеских писаца свога времена. Друговао је са Шоом и Велсом и био је, као и они, страшно опредељен за социјалне промене у корист сиромашнијих класа. Као двадесетогодишњак ратовао је у рововима Фландрије, а током Другог светског рата емисије које је свакодневно водио на Радио Лондону и у којима је изражавао чврсту веру у обичног, малог човека прибавиле су му углед најважније личности у Британији после Черчила.

Пристли је написао преко сто двадесет књига – романа, есеја, прича и путописа, од тога преко четрдесет позоришних комада. Експериментисао је с *театиром идеја*, али је у бити остао везан за традиционални сценски израз, уз видан утицај Пирандела, Ибзена и Чехова. Комад у три чина *An Inspector Calls* (што би у доследном преводу могло гласити *Инспектор у њосеји*) који се напоскон појављује у преводу на српски, игран је од Шпаније до Естоније и од Канаде до Јужне Африке.¹

¹ И код нас је овај, најигранији Пристлијев комад, доживео најмање два сценска извођења. Прво је било у *Београдском драмском изворишту*, према преводу тада младог Драгослава Андрића под насловом *Инспектор је дошао*, (зачудо, тај превод никад није објављен као књига, можда отуда што је дело малог обима, а Пристли у нас иначе није превођен писац). Раде Марковић, који је у БДП-у први пут наступио са улогом Цералда, пише у књизи о свом животу да је прва премијера у Београду била 1946. (исте године кад и у Лондону!) и да је то био врло посећен, хваљен и код публике популаран комад, јер је „пробијао границе чистог реализма”, што је у то време било од огромног значаја. Режијер је био Предраг Динуловић, лик Инспектора тумачио је Савко Репак, тадашњи управник БДП-а, улогу Сибил носила је Блаженка Каталенић, Ксенија Јовановић играла је Шилу, Бата Паскаљевић Ерика, а костимографију је радила Данка Павловић-Репак. Комад је тридесет година касније игран и у Загребачком градском казалишту *Комедија* (премијера 4. јуна 1976), под истим насловом, у режији Ричарда Симонелија који је играо Инспектора, а остале улоге тумачили су Владо Ковачић (Бирлинг), Нада Абрус (Сибил), Мира Фурлан (Шила), Дарко Срића (Цералд), итд. Комад се, мада одлично примљен и од публике и од критике, неким несрећним стицајем околности задржао на програму само једну сезону. Аутори превода били су др Крунослав Симон и Бранко Шпољар, али текст дела ни тада није објављен.

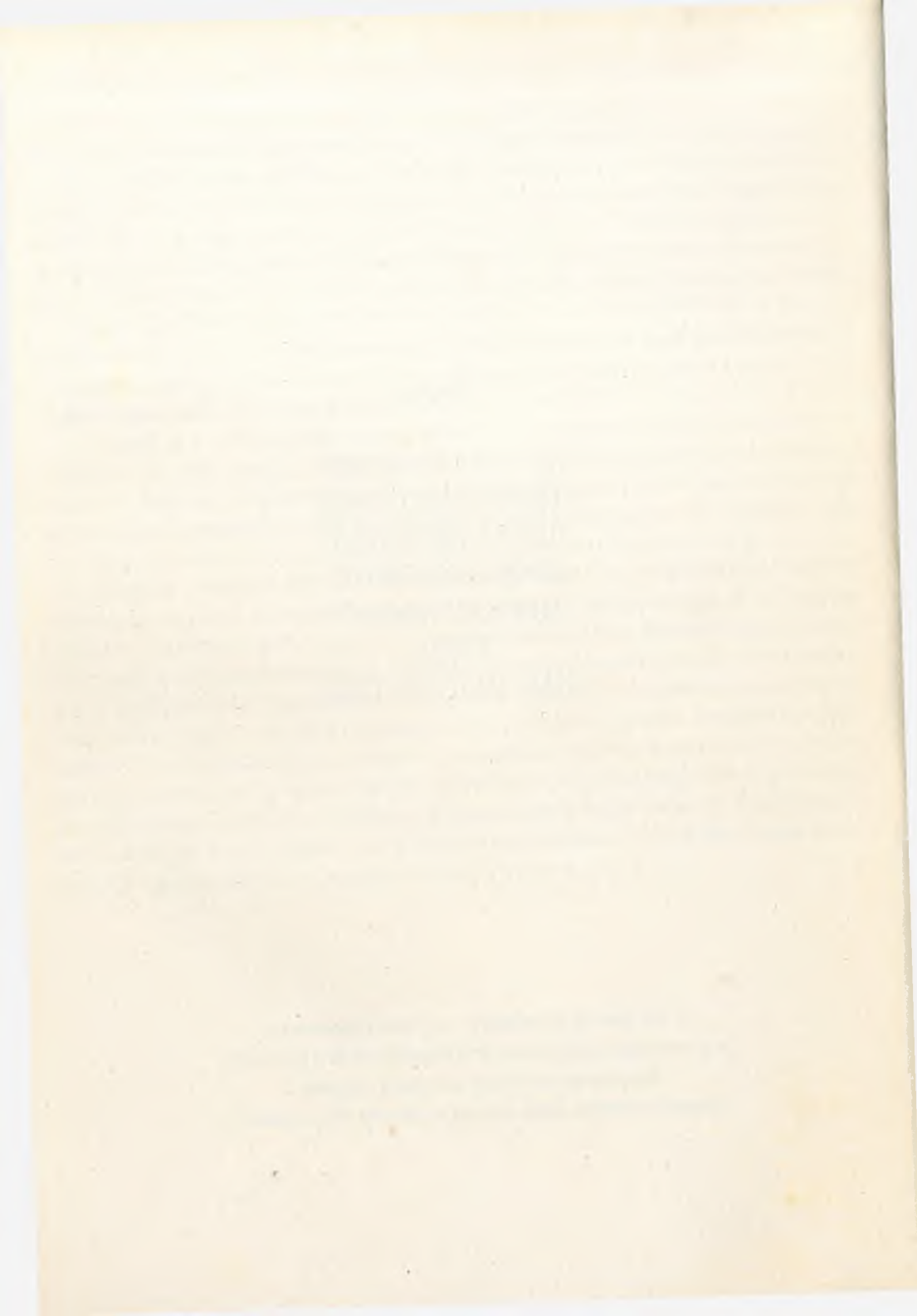
Неочекивани обрти дају овом делу атмосферу трилера, па је Гај Хамилтон 1954. по њему снимео истоимени детективски филм. Позоришна прапремијера била је 6. августа 1945, истовремено у *Московском камерном позоришту* и у лењинградској *Комедији*, а тек 1946. у Лондону (*The Old Vic*). Најновија поставка била је у Лондону 1999. и одржала се пуне четири сезоне, уз више турнеја по целој Енглеској. На интернету се може наћи безброј анализа његових ликова, режијских поступака, сценографских и костимографских решења. Није тешко уочити да је то драма која се може прилагодити најразноврснијим режијским визурама и увек се може читати као савремена, иако сам текст не пружа превише могућности за адаптације.

Комад се у основи бави темом моћи, двоструког морала и друштвене одговорности, при чему је загонетни лик *Инспектора* инкарнација колективне савести. Радња је смештена у контекст бурних промена у светској економији и политици, какве су владале уочи Првог светског рата, а затим се јавиле у још жешћем облику и коначно изазвале највеће ужасе за које свет зна. Дајући свакој ситници у комаду значај узрока који ће довести до озбиљних последица, Пристли, заправо, драматизује европску повест у првих четрдесетак година 20. века. На више места у тексту он супротставља охолу безосећајност старијих и још живу емоционалност младих, изражавајући наду да би освешћивање нових нараштаја временом могло зауставити даље друштвено раслојавање које очито води у потпуно растакање цивилизације, уз нова језива крвопролића. Но, коинциденција садржана у чињеници да је комад који носи такве поруке премијерно изведен управо на дан када је на човечанство бачена прва атомска бомба, на особит начин осветљава немоћ људи уопште, а уметника и писца напосе, да се супротставе интересима капитала и индивидуалном егоизму пред којим савест по правилу бледи и узмиче.

Лица

АРТУР БИРЛИНГ
СИБИЛА БИРЛИНГ
ШИЛА БИРЛИНГ
ЕРИК БИРЛИНГ
ЏЕРАЛД КРОФТ
ЕДНА
ИНСПЕКТОР ГУЛ

Сва три чина збивају се у континуитету,
у трпезарији породичне куће Бирлингових у Брумлију,
индустријском граду на северу Енглеске.
Радња се догађа једне вечери у пролеће 1912. године.

ПРВИ
ЧИН

Триезарија велике куће у предграђу, која припада успешном индустријалцу. Намештај је квалитетан и масиван, у стилу свог времена, и одаје оштри утисак имућности, солидности и комфора, али не и топле домаће удобности. (Ако се користи реалистична гарнитура, онда треба цели комлет повући уназад, као што је учињено у продукцији Олд Вика у Новом позоришту (New Theatre)). При томе, што за ручавање може се поставити у центар предњег дела сцене током Првог чина, када је потребно да стоји ти, а пошто би се, за Други чин, поистискавањем гарнитура уназад отворио поглед на камин, да би се у Трећем чину видео и столич с телефоном испред камина – тада триезаријски сто и столице одлазе сасвим у дно сцене. Ко не жели да се замајава с овим малим луксузима, која подразумевају два преуређивања сцене и прецизно подешавање неопходних додатних кулиса, слободно може да узме обичну реалистичну гарнитуру, када ће једино сто за ручавање представљати извесну сметњу. Светло треба да буде ружичасто и интимно док не стигне Инспектор, а пошто мора бити јаче и шврће.)

При дизању завесе, четири члана породице Бирлинг и Цералд седе за столом: Артур Бирлинг у челу, његова жена на супротном крају, Ерик у дну сцене, док Шила и Цералд седе најпре. Една, служавка, управо рачичишава сто, који је без столњака, и кући шањирће за дезерт, чаше за шампањац, итд., а онда их замењује кристалном боцом за пиво, кућијама за цигаре и цигарете. Чаше за пиво већ су на столу. Свих петоро за столом одевени су у вечерњу одећу свога времена, мушкарци у фракове с белим краватама, а не у вечерње жакете. Артур Бирлинг је кориуентан мушкарац од педесет и неколико година, важног изгледа и неусиљеног држања, али с доста провинцијалних примеса у говору. Његова супруга, старица око педесет година, врло је хладна жена и потиче из класе више од мужевље. Шила је zgodна девојка у раним двадесетим, врло задовољна животош и

прилично узбуђена. Џералд Крофт је привлачан младић од око тридесет година, одвише мужеван да би био денди, али изразио лежеран и добро одгојен млад човек одан ноћном животу. Ерик је у раним двадесетим, не баш оштриен, истовремено стидљив и самоуверен. Они су управо привели крају добру вечеру, прослављају неку особитиу пригоду и очистио су добро расположени.

БИРЛИНГ: Донела си нам порто, Една? Одлично. (*Гурне боцу према ЕРИКУ.*) Мислим да ће ти се свидети овај порто, Џералде. У ствари, Финчли ми је рекао да је то исти онај који и твој отац узима од њега.

ЏЕРАЛД: Онда је сигурно добар. Мој стари се увек хвали да уме да оцени порто. Ја баш и нисам неки познавалац.

ШИЛА (*весело, њосесивно*): Искрено се надам да ниси, Џералде. Мрзела бих да знаш све живо о порту, као неки од тих матораца поднадулих лица и црвених носева.

БИРЛИНГ: Чекај мало, ја нисам никакав маторац поднадула лица и црвеног носа!

ШИЛА: Не, још ниси; али ти онда и не знаш све о порту, зар није тако?

БИРЛИНГ (*примећује да његова жена није узела чашу*): Е, Сибила, вечерас мораш и ти попиту нешто. Ово је ипак посебна прилика, шта кажеш?

ШИЛА: Да, хајде, мама. Мораш нам наздравити.

ГЂА БИРЛИНГ (*осмехује се*): Добро, кад сте навалили. Само мало. Тако, хвала. (ЕДНИ, која узима њослужавник и спрема се да изиђе) У реду је, Една. Позвонићу ти из трпезарије кад будемо хтели кафу. Тамо, за једно пола сата.

ЕДНА (*излазећи*): Да, госпођо.

ЕДНА *излази*. Сви држе у рукама њуне чаше. БИРЛИНГ блистљајући кружи њогледом од једног до другог и престаје да се држи званично.

БИРЛИНГ: Дакле, ето – ово је лепо. Врло лепо. И вечера је била одлична, Сибила. Поздрави куvara с моје стране.

ЏЕРАЛД (*учииво*): Апсолутно првокласна.

ГЂА БИРЛИНГ (*прекорно*): Артуре, није твоје да говориш такве ствари!

БИРЛИНГ: О, чекај мало, па ја Џералда сматрам за члана породице! Сигуран сам да он нема примедбе.

ШИЛА (*глумећи агресивност*): Хајде сад, Џералде, чик стави неку примедбу!

ЦЕРАЛД (*осмехује се*): Не пада ми на крај памети! У ствари, ја инсистирам на томе да сам сад и ја члан породице. Довољно дуго сам се трудио, зар не? (*Пошто она ништа не одговара, наставља додатоно наглашавајући речи.*) Зар нисам? Знаш да јесам.

ГЂА БИРЛИНГ (*осмехује се*): Наравно да зна.

ШИЛА (*полуозбиљно, полушаљиво*): Да, осим целог прошлог лета, кад те нигде није било па сам се питала где си и шта је с тобом.

ЦЕРАЛД: Па рекао сам ти, био сам страховито заузет у фабрици све то време.

ШИЛА (*истим тоном као малочас*): Да, то је оно што си ми рекао.

ГЂА БИРЛИНГ: Стани Шила, немој га сад мучити. Кад се удаш видећеш да мушкарци који се баве важним пословима понекад морају да троше све своје време и енергију на посао. Мораћеш да се привикнеш на то, као што сам и ја морала.

ШИЛА: Не верујем да ћу се икада навићи на то. (*Полушаљиво, полуозбиљно, ЦЕРАЛДУ.*) Значи, ти пази шта радиш!

ЦЕРАЛД: Е, да, пазићу, пазићу.

ЕРИК *изненада љрасне у смех. Родићељи се загледају у њега.*

ШИЛА (*врло строго*): Дакле – шта је тако смешно!?

ЕРИК: Не знам, стварно. Одједном сам осетио да напросто морам да се насмејем.

ШИЛА: Ти си се нализао.

ЕРИК: Није тачно.

ГЂА БИРЛИНГ: Какве су то речи, Шила! Стварно, како се ви девојке данас изражавате!

ЕРИК: Ако мислиш да она не уме и боље...

ШИЛА: Ерик, будало!

ГЂА БИРЛИНГ: Престаните више, вас двоје! Артуре, шта је с том твојом чувеном здравицом?

БИРЛИНГ: Да, наравно. (*Искашљава се.*) Дакле, Цералде, знам да си пристао да направимо само овако малу свечаност, у уском породичном кругу. Штета је што сер Џорџ и – хм – леди Крофт не могу да буду с нама, али они су у иностранству и ту се сад ништа не може. Као што сам ти рекао, они су ми послали врло леп телеграм, да не може бити лепши. Уопште ми није жао што ово прослављамо овако без буке.

ГЂА БИРЛИНГ: Много лепше, заиста.

ЏЕРАЛД: Ја се слажем.

БИРЛИНГ: И ја исто, само онда је мало теже држати говор.

ЕРИК (*не сувише грубо*): Добро, онда га немој ни држати. Да им наздравимо и завршимо посао.

БИРЛИНГ: Не, нећемо тако. Ово је један од најсрећнијих дана у мом животу. А једног дана, Ерик, ја се надам, кад и ти будеш имао кћер, разумећеш зашто је тако. Џералде, рећи ћу ти искрено, без икаквих задњих мисли, да ми твоја веридба са Шилом значи неизмерно много. Она ће те усрећити, а сигуран сам да ћеш и ти усрећити њу. Ти си управо онакав зет каквог сам одувек желео. Твој отац и ја годинама смо пријатељски конкурисали један другом на пословном плану, иако је *Крофтис Лимитинг* и старија и већа фирма од *Бирлинг* и *другова*, али ти нас сад обједињујеш, па можда можемо очекивати и да дође време да *Крофтис* и *Бирлинг* не буду више ривали на тржишту, већ да раде заједно, у циљу смањења трошкова и за више цене.

ЏЕРАЛД: Охо-хо, него шта! Мислим да би се и мој отац сложио с тим.

ГЂА БИРЛИНГ: Чекај, Артуре, мислим да не би требало да говориш о послу у оваквој прилици.

ШИЛА: Ни ја. Потпуно погрешно.

БИРЛИНГ: Сасвим сте у праву, слажем се. То сам поменуо само успут. Оно што сам хтео да кажем јесте да је Шила срећна девојка, а мислим да си и ти поприлично срећан момак, Џералде.

ЏЕРАЛД: Ја знам да јесам – овога часа у сваком случају.

БИРЛИНГ (*диже чашу*): Значи, да пожелимо вама двома све најбоље што живот може донети. За Џералда и Шилу!

ГЂА БИРЛИНГ (*диже чашу, с осмехом*): Да, Џералде, да, Шила, драга. Честитамо и желимо вам све најбоље!

ЏЕРАЛД: Хвала вам.

ГЂА БИРЛИНГ: Ерик!

ЕРИК (*прилично бучно*): Све најбоље! Она неки пут има мало гадну нарав, али није ни тако лоша. Добра стара Шила!

ШИЛА: Мамлазе! Како овом могу да наздравим? Чекај, коме онда да наздравим?

ЏЕРАЛД: Можеш да попијеш у моје здравље.

ШИЛА (*сада мирно и озбиљно*): Тако могу. У твоје здравље, Џералде!

Њих двоје се на часак погледају.

ЏЕРАЛД (*мишхо*): Хвала. А ја ћу у твоје. И надам се да ћу моћи да те усрећим као што заслужујеш.

ШИЛА (*настијећи да остави утисак веселости и лакоће*): Чувај се, иначе ћу се расплакати!

ЏЕРАЛД (*осмехујући се*): Ех, можда ће ово помоћи да се зауставиш. (*Вади кутијицу с прстеном.*)

ШИЛА (*узбуђено*): О, Џералде! Купио си га! Је ли то онај који си желео да одаберем?

ЏЕРАЛД (*пружи јој кутијицу*): Јесте, баш тај.

ШИЛА (*вади прстен*): И-јао, предиван је! Види мама, зар није прекрасан!? О, мили (*хитро љуби ЏЕРАЛДА.*)

ЕРИК: Држ' се војско!

ШИЛА (*навукла је прстен на прст, дивећи се*): Савршен је. Сад се стварно осећам вереном.

ГЂА БИРЛИНГ: Тако и треба, драга. Прелеп прстен. Добро га чувај.

ШИЛА: Да га чувам? Нећу ниједног трена скидати очи с њега!

ГЂА БИРЛИНГ (*смеши се*): Но, стигао је баш у прави час. То ти је било паметно, Џералде. Знаш шта, Артуре, ако ти немаш ништа више да кажеш, мислим да бисмо Шила и ја могле да се преместимо у салон и оставимо вас мушке.

БИРЛИНГ (*наглашавајући речи*): Хоћу још само ово да кажем. (*Примећује да се ШИЛА и даље диви прстену.*) Је л' слушаш, Шила? Ово се тиче и тебе. На крају крајева, ја вам не држим говоранције баш често.

ШИЛА: Извини, тата. Слушам те пажљиво.

ШИЛА (*заузима позу ђуну ѓажње, појући осталих. Он их држи тако неколико часака пре него што ће наставићи.*)

БИРЛИНГ: Одушевљен сам због ове веридбе и надам се да ни венчање није далеко. А хоћу да кажем ово: ових дана много се причају свакакве глупости, али – а ја говорим као искусни бизнисмен, који мора да ризикује и добро зна шта му је чинити – хоћу да кажем, немојте уопште да слушате све те песимистичке приче. Кад се венчате, започећете брачни живот у врло добро време. Да, у врло добро време, а убрзо ће наступити и још боље време. Прошлог месеца, само зато што су рудари започели штрајк, дигла се силна ларма о мо-

гућим проблемима с радницима у скорој будућности. Не брините за то. Најгоре је већ прошло. Ми послодавци напокон се удружујемо да бисмо прописно заштитили своје интересе, и интересе капитала. И очекујемо са сигурношћу време постојаног економског раста.

ЦЕРАЛД: Верујем да сте у праву, господине.

ЕРИК: А рат?

БИРЛИНГ: Мило ми је што си то поменуо, Ерик. Сада долазим на то. Само зато што је кајзер одржао један или два говора, или што је неколико немачких официра мало више попило па почело да трућа глупости, чућете неке људе где говоре да је рат неизбежан. На то ја кажем: будалаштине! Немци не желе рат. Нико не жели рат, осим неких полуцивилизованих народа на Балкану. А зашто? Превише тога стављено је данас у залогу. Ратом се све може изгубити, а ништа се не би добило.

ЕРИК: Да, знам, али ипак...

БИРЛИНГ: Само ме пусти да завршим, Ерик. Имаш ти још много да учиш. Ја ово говорим из праксе, као прекаљени пословни човек. А ја тврдим да нема шансе за рат. Свет се развија тако брзо да је рат потпуно немогућ. Погледајте напредак који остварујемо. За годину-две авиони ће моћи да лете докле год хоћеш. И погледајте како напредује аутомобил, сваким даном све је већи и све бржи. А онда и бродови. Ево, неки мој пријатељ ишао је прошле недеље на овај нови линијски брод, Титаник, тај треба да исплови идуће недеље; четрдесет шест хиљада осамсто тона, до Њујорка за пет дана; сваки могући луксуз, и непотопљив, апсолутно непотопљив! То треба да гледате, те чинице, тај напредак, а не што неколико немачких официра булазни и што неколико овдашњих баба-трачара диже галаму ни око чега. Ево, вас троје младих, само слушајте ово и упамтите шта вам ја сад говорим. За двадесет или тридесет година, рецимо, тамо 1940, можда ћете ви правити овакву малу прославу, ваш син или кћи можда ће правити веридбу, и ја вам кажем да ћете за то време живети у свету који се више неће ни сећати свих ових узбуђења и сукоба између капиталиста и радника, ни свих ових блесавих застрашивања ратом. Владаће мир и просперитет и брзи напредак на све стране, осим, наравно, у Русији – она ће, разуме се, увек заостајати.

ГЋА БИРЛИНГ: Артуре!

Пошто ГЋА БИРЛИНГ покушава да га заустави.

БИРЛИНГ: Да, драга, знам, превише причам. Али ви, омладина, само запамтите шта сам вам рекао. Не можемо пустити ове Бернарде Шое и Ејч-Џи Велсове да само они причају. Морамо и ми прекаљени бизнисмени, практичари, рећи нешто који пут. А ми не нагађамо, ми имамо искуства и ми знамо.

ГЋА БИРЛИНГ (*устијаје. Остали устијају*): Да, наравно, драги. Добро, само немој дуго задржавати Џералда. Ерик, ти ми нешто требаш.

Она и ШИЛА и ЕРИК излазе. БИРЛИНГ и ЏЕРАЛД *поново седају*.

БИРЛИНГ: Цигару?

ЏЕРАЛД: Не, хвала. Некако ми не пријају.

БИРЛИНГ (*узима једну*): Ах, немаш појма шта пропушташ. Ја волим добру цигару. (*Показује на кристалну боцу.*) Послужи се.

ЏЕРАЛД: Хвала.

БИРЛИНГ *припаљује цигару, а ЏЕРАЛД, који је припалио цигарету, налива себи пошто, заштим додаје боцу Бирлингу.*

БИРЛИНГ: Хвала. (*Поверљиво.*) Узгред, има нешто што бих хтео да ти поменем, у строгом поверењу, док смо сами. Мени се чини да твоја мајка, ле-ди Крофт, иако нема ништа против моје девојчице, мисли да си ти могао да нађеш себи и бољу прилику, онако, сталешки гледано...

ЏЕРАЛД, *прилично узнемирен, почиње да мрмља нешто прошивећи се, али га БИРЛИНГ прекида.*

Не, Џералде, то је у реду. Немој је кривити. Она потиче из старе племићке породице, земљопоседници, и тако то, па је то природна ствар. Али, оно што желим да ти кажем јесте да постоје добре шансе да се и ја уденем у наредну краљевску промотивну листу. Обична витешка титула, наравно.

ЏЕРАЛД: О, ма хајде, па честитам!

БИРЛИНГ: Хвала. Али, још је мало рано за то. Немој ником да причаш. Али, натукнули су ми то једно-двапут. Видиш, ја сам овде био градоначелник пре две године, кад нам је Њено величанство долазило у посету. А увек су ме сматрали за поузданог партијског човека. И онда, ето, сва је прилика да постоје одличне шансе за титулу витеза, под условом да се добро владамо, да немамо ништа с полицијом и да не направимо неки скандал, хм, је ли тако? (*Смеје се самозадовољно.*)

ЏЕРАЛД (*смеје се*): Па ви сте бар фина фамилија доброг владања.

БИРЛИНГ: Па ми мислимо да јесмо.

ЦЕРАЛД: Е па, ако је то једина препрека, господине, онда мислим да мирно можете одмах да примите моје честитке.

БИРЛИНГ: Не, не, то не бих могао. И немој још ником да причаш.

ЦЕРАЛД: Ни мојој мајци? Знам да би она била пресрећна.

БИРЛИНГ: Добро, кад се врати, можеш јој нешто навестити. А можеш јој и обећати да ћемо наредних неколико месеци пазити да се држимо подаље од свих проблема.

Обојица се смеју. Улази ЕРИК.

ЕРИК: Шта је смешно? Јесте почели да причате вицење?

БИРЛИНГ: Не. Јеси ли за још једну чашу порта?

ЕРИК (*сега*): Да, хвала. (*Узима боцу и шиочи себи у чашу.*) Мајка каже да не смемо остати дуго. Али ја мислим да то нема везе. Ено их, опет причају о хаљинама. Помислио би човек да девојке никад ништа нису имале да обуку док се не удају. Жене су начисто луде за тим.

БИРЛИНГ: Да, само треба да знаш, дечко мој, да одећа жени значи нешто сасвим друго. Не само нешто што се облачи, и не само нешто што им помаже да изгледају лепше, него *онако*, као неки знак или симбол њиховог самопоштовања.

ЦЕРАЛД: То је тачно.

ЕРИК (*побуђено*): Да, сећам се... (*нагло прекида.*)

БИРЛИНГ: Но, чега се то сећаш?

ЕРИК (*збуњено*): Ничега.

БИРЛИНГ: Ничега?

ЦЕРАЛД (*орасиоложено*): Мени је ту нешто сумњиво.

БИРЛИНГ (*прихватљајући исти шион*): Да, немаш појма у шта све данас упадају ови дечади. Трошкар се и имају много више слободног времена него што сам ја имао кад сам био Ерикових година. Нас су стално терали да радимо, а новац су нам давали на кашичицу. Мада, чак и тада, и ми смо понекад умели да се извучемо и забавимо се.

ЦЕРАЛД: Кладим се да јесте.

БИРЛИНГ (*свечано*): Али, ово је главно. Немам намеру да вам опет држим лекције, вама двојици младаца. Али оно што многи од вас, како ми се чини, не разумеју сада, кад је све много лакше, јесте то да човек мора сам да нађе свој пут, мора да брине о себи, о својој породици, разуме се, кад је заснује, и докле год то чини, неће му се десити никакво велико зло. Али ово, како не-

ки од ових манијака сад говоре и пишу, човек би помислио да свако мора да брине о сваком другом, као да смо сви ми измешани, као пчеле у кошници. Заједништво, и сличне глупости. Али, можете ме држати за реч, ви младићи – а ја сам изучио добру и тешку школу живота – да човек треба да гледа своја посла и да брине о себи и својима и...

Чује се резак звук звона на улазним вратима. БИРЛИНГ *застаје да ослушне.*

ЕРИК: Неко је пред вратима.

БИРЛИНГ: Една ће отићи да отвори. Но, попиј још једну чашу вина, Џералде, па да идемо да се придружимо дамама. То ће ме зауставити, нећу моћи више да вам делим добре савете.

ЕРИК: Да, вечерас си баш навалио с тим, оче.

БИРЛИНГ: А шта ћеш, посебна прилика. И осећам се задовољно, бар сад, па сам хтео да и ви имате користи од мог искуства.

Улази ЕДНА.

ЕДНА: Опростите, господине, дошао је неки инспектор.

БИРЛИНГ: Неки инспектор? Какав инспектор?

ЕДНА: Полицијски инспектор. Каже да се зове Инспектор Гул.

БИРЛИНГ: Не познајем га. Да ли жели да види мене?

ЕДНА: Да, господине. Каже да је важно.

БИРЛИНГ: У реду, Една. Уведите га овамо. И мало нам појачајте светло.

ЕДНА појачава светло, затим излази.

Ја сам и даље члан судског већа. Може бити да им треба неки налог за претрес.

ЏЕРАЛД *(безбрижно)*: Сасвим сигурно. Осим ако се Ерик није увалио у нешто.

(Климне поверљиво главом према БИРЛИНГУ.) А то би било мало чудно, је л' да?

БИРЛИНГ *(шаљиво)*: Врло чудно.

ЕРИК *(који је узнемирен, оштро)*: Чекајте, шта хоћете да кажете?

ЏЕРАЛД *(безбрижно)*: Ма, нешто о чему смо причали док ти ниси био овде. Неки виц, у ствари.

ЕРИК *(и даље узнемирено)*: Е па, мени то не изгледа много смешно.

БИРЛИНГ *(оштро, фиксирајући га погледом)*: У чему је ствар, шта је с тобом?

ЕРИК *(грско)*: Ништа.

ЕДНА *(отвара врата и најављује)*: Инспектор Гул.

Улази ИНСПЕКТОР, а ЕДНА излази, затварајући врата за собом. ИНСПЕКТОР не мора бити кружан човек, али његова појава сместила одаје утисак

масивности, чврстине и целисходности. Педесетих је година, одевен у једноставно одело из тог времена. Говори пажљиво, дајући тежину речима, и има некријатину навику да тврдим погледом фиксира особу којој се обраћа.

ИНСПЕКТОР: Господин Бирлинг?

БИРЛИНГ: Да. Седите, инспекторе.

ИНСПЕКТОР (*сега*): Хвала, господине.

БИРЛИНГ: Хоћете ли чашу вина, или гутљај вискија?

ИНСПЕКТОР: Не, хвала, господине Бирлинг. На дужности сам.

БИРЛИНГ: Ви сте новајлија, зар не?

ИНСПЕКТОР: Јесам, господине. Недавно сам премештен овамо.

БИРЛИНГ: Помислио сам да мора да је тако. Ја сам годинама био члан главног градског одбора, а пре две године и градоначелник, и још сам члан судског већа, па тако знам добро све полицијске чиновнике овде у Брумлију; вас, чини ми се, нисам виђао.

ИНСПЕКТОР: Сасвим тачно.

БИРЛИНГ: Дакле, шта могу да урадим за вас? Мука да се дође до неког налога за претрес?

ИНСПЕКТОР: Не, господине Бирлинг.

БИРЛИНГ (*после стијанке, с изрицком несћриљења*): Па добро, шта је, онда?

ИНСПЕКТОР: Желео бих неке информације, ако немате ништа против, господине Бирлинг. Пре два сата једна млада жена умрла је овде на клиници. Донета је данас поподне, пошто је прогутала велику количину неког јаког дезинфекционог средства. Спржила је себи сву утробу, наравно.

ЕРИК (*протиив своје воље*): Господе боже!

ИНСПЕКТОР: Да, била је у страшној агонији. У болници су учинили све да је спасу, али она је умрла. Самоубиство, разуме се.

БИРЛИНГ (*прилично несћриљиво*): Да, да. Језива ствар. Али ја не разумем зашто сте дошли овамо, инспекторе?

ИНСПЕКТОР (*прекида га, наглашавајући речи*): Прегледао сам собу у којој је становала; оставила је била опроштајно писмо и неку врсту дневника. Као и мноштво ових младих жена које упадају у разне невоље, и она је користила више имена. Али њено прво, њено право име, било је Ева Смит.

БИРЛИНГ (*замишљено*): Ева Смит?

ИНСПЕКТОР: Да ли је се сећате, господине Бирлинг?

БИРЛИНГ (*полако*): Не, али као да се присећам да сам већ негде чуо то име – Ева Смит. Али оно ми ништа не говори. Само, не видим где ја ту спадам.

ИНСПЕКТОР: Била је запослена у вашој фабрици једно време.

БИРЛИНГ: А, то је то, значи? Но, ми имамо неколико стотина младих жена на послу, знате, и оне се стално мењају.

ИНСПЕКТОР: Ова млада жена, Ева Смит, била је мало друкчија од осталих. У њеној соби сам нашао једну њену фотографију. Можда ћете је се сетити кад је видите.

ИНСПЕКТОР *вади из џепа фотографију величине поштанске дописнице и прилази БИРЛИНГУ. ЏЕРАЛД и ЕРИК устјају да погледају фотографију, али ИНСПЕКТОР се повлађа иако да не могу да је виде. Они су изненађени и љубави.* БИРЛИНГ *гледа у фотографију као с физичким најором и и очигледно претпоставља* знаје особу на слици, а ИНСПЕКТОР *враћа фотографију у џеп.*

ЏЕРАЛД (*показујући да је озлојеђен*): Постоји ли неки нарочити разлог зашто ја не бих могао да видим фотографију те девојке, инспекторе?

ИНСПЕКТОР (*хладно, тврдо гледајући у њега*): Можда постоји.

ЕРИК: А исто важи и за мене, претпостављам?

ИНСПЕКТОР: Да.

ЏЕРАЛД: Не могу да замислим шта би то могло бити.

ЕРИК: Ни ја.

БИРЛИНГ: А морам да вам кажем, инспекторе, да се и ја слажем с њима.

ИНСПЕКТОР: То је начин на који ја волим да радим. Једна особа и једна линија испитивања. У противном, настаје збрка.

БИРЛИНГ: Схватам. Разумно, заиста. (*Узмемирено шешика, зашћим се окрће.*) Ти си попио довољно тог вина, Ерик.

ИНСПЕКТОР *пажљиво посматра БИРЛИНГА и овај што примећује.*

ИНСПЕКТОР: Мислим да сте се сада сетили Еве Смит, господине Бирлинг. Јесте ли?

БИРЛИНГ: Да, сетио сам се. Била је запослена код мене, а онда сам је отпустио.

ЕРИК: Је ли се зато убила? Кад је то било, оче?

БИРЛИНГ: Ућути, Ерик, и немој да се узбуђујеш. Та девојка је отишла од нас пре готово две године. Чекај мало, то је морало бити у рану јесен деветсто десете.

ИНСПЕКТОР: Да. Крајем септембра деветсто десете.

БИРЛИНГ: Тачно.

ЦЕРАЛД: Чекајте мало, господине; зар не би било боље да ја изађем?

БИРЛИНГ: Не смета ми уопште да будеш овде, Цералде. А сигуран сам да ни ви немате ништа против, инспекторе? Можда би требало да вам најпре објасним да је ово господин Цералд Крофт, син сер Џорџа Крофта. Знате, Крофтс Лимитид.

ИНСПЕКТОР: Господин Цералд Крофт, а?

БИРЛИНГ: Да. Сасвим случајно, ми смо управо имали скромну свечаност, славили смо његову веридбу с мојом ћерком Шилом.

ИНСПЕКТОР: Разумем. Господин Крофт ће се оженити госпођицом Шилом Бирлинг?

ЦЕРАЛД (*осмехује се*): Надам се да хоћу.

ИНСПЕКТОР (крајње озбиљно): У том случају, више бих волео да останете овде.

ЦЕРАЛД (*изненађено*): А, добро, онда.

БИРЛИНГ (*мало нестидљиво*): Гледајте, нема ничег мистериозног, нити скандалозног, у целој тој ствари; у најмању руку не што се мене тиче. То је чисто као сунце, а пошто се догодило пре више од осамнаест месеци, безмало пре две године, очито нема никакве под богом везе с грозним девојчиним самоубиством. Но, инспекторе?

ИНСПЕКТОР: Не, господине, не могу да се сложим с вама.

БИРЛИНГ: Зашто не?

ИНСПЕКТОР: Зато што је оно што јој се десило тада могло изазвати оно што јој се десило после тога, а оно што јој се касније десило могло ју је гурнути у самоубиство. Ланац догађаја.

БИРЛИНГ: Ах, добро, поставите то онда тако, има нечега у томе што сте рекли. Ипак, ја не могу да прихватим никакву одговорност. Кад бисмо сви били одговорни за све што се догађа и онима с којима немамо ништа, ствари би биле врло незгодне, зар не?

ИНСПЕКТОР: Врло незгодне.

БИРЛИНГ: Сви бисмо се нашли у немогућем положају, зар не?

ЕРИК: Забога, да. И као што си ти говорио, тата, човек треба да брине о себи.

БИРЛИНГ: Да, па да, не морамо сад ићи у све то.

ИНСПЕКТОР: Ићи у шта?

БИРЛИНГ: Па, баш пре него што сте ви стигли, ја сам овој двојници младих људи давао неке мале савете. Него, сад та девојка, Ева Смит. Сад је се до-

бро сећам. Била је живахна и zgodна девојка, сељанчица пореклом, чини ми се, а радила је у једној од наших машинских хала преко годину дана. Добра радница, могу рећи. У ствари, њен пословођа ми је рекао да је већ намеравао да је унапреди у оно што ми зовемо водећи руковалац, шеф мале групе девојака. Али, кад су се вратили с одмора тог августа, били су некако много нервозни и онда су одједном одлучили да траже више пара. Просечно су примали двадесет два шилинга и шест пенија, што није било ни више ни мање него што се плаћа свугде у нашој грани. А они су тражили да им се плате повећају тако да добију у просеку двадесет пет шилинга недељно. Ја сам одбио, наравно.

ИНСПЕКТОР: Зашто?

БИРЛИНГ (*изненађено*): Јесте ли рекли „Зашто“!?

ИНСПЕКТОР: Да. Зашто сте одбили?

БИРЛИНГ: Знате шта, инспекторе, ја не видим да је то у ма ком погледу ваша брига, то како ја водим своје послове. Или можда јесте?

ИНСПЕКТОР: Могло би бити, знате.

БИРЛИНГ: Не свиђа ми се ваш тон.

ИНСПЕКТОР: Жао ми је. Али ви сте ме нешто питали.

БИРЛИНГ: У реду, ја сам приморан да цену рада одржавам на најнижем могућем нивоу и, да сам прихватио њихов захтев за повишицу, имали бисмо трошкове радне снаге увећане за око дванаест одсто. Да ли вас то задовољава? Зато сам одбио. Рекао сам да то не могу ни да разматрам. Давали смо им уобичајене плате и коме се то не свиђа, може да иде и ради негде другде. Ово је слободна земља, то сам им рекао.

ЕРИК: Није, ако не можеш да одеш и радиш негде другде.

ИНСПЕКТОР: Тачно тако.

БИРЛИНГ (ЕРИКУ): Знаш шта, ти се само држи изван овога. Ти још ниси био ни почео да радиш у фабрици кад се то десило. Онда су они започели штрајк. Није дуго потрајао, наравно.

ЏЕРАЛД: Не ако је то било одмах после сезоне одмора. Мора да су сви били шворц, колико их ја знам.

БИРЛИНГ: У праву си, Џералде. Углавном су и били. А тако им је било и са штрајком – пукао је после недељу или две дана. Мучна ствар. И добро, пустили смо их све да се врате на посао, са старим платама, осим четворо или петоро коловођа, оних који су заподенули сукоб. Ја сам лично сишао до њих и

рекао им да се чисте. А та девојка, Ева Смит, била је једна од њих. Она је била нарочито гласна, и сувише, и зато је морала да иде.

ЏЕРАЛД: Ништа друго нисте ни могли да учините.

ЕРИК: Могао је. Могао је да је задржи на послу, уместо што ју је избацио напоље. Који малер!

БИРЛИНГ: Којешта! Ако ниси строг према таквима, они ће ти ускоро тражити да им даш све што имаш!

ЏЕРАЛД: То и ја мислим.

ИНСПЕКТОР: Можда је и тако. Али, на крају крајева, боље је и тражити све него отимати све.

БИРЛИНГ (*загледавши се њордорно у ИНСПЕКТОРА*): Како оно ви рекосте да се зовете, инспекторе?

ИНСПЕКТОР: Гул. Г-У-Л.

БИРЛИНГ: А како иначе стојите с нашим шефом полиције, пуковником Робертсом?

ИНСПЕКТОР: Не виђам га често.

БИРЛИНГ: Можда треба да вас упозорим да је он мој стари пријатељ, и да га ја виђам врло често. Понекад играмо и голф горе, у Западном Брумлију.

ИНСПЕКТОР (*суво*): Ја не играм голф.

БИРЛИНГ: Нисам ни мислио да играте.

ЕРИК (*ирасне*): Дакле, ја мислим да је то брука и срамота!

ИНСПЕКТОР: Не, никад нисам желео да га играм.

ЕРИК: Не, ја мислим ово, с том девојком, Евом Смит. Зашто да не покушају да добију веће плате? Ми настојимо да постигнемо што је могуће више цене. И ја не видим да је она требало да буде избачена с посла само зато што је била мало срчанија од осталих. Сам си рекао да је била добар радник. Ја бих је пустио да остане.

БИРЛИНГ (*љуџиџиџи*): Ти, ако не рашчистиш с тим својим идејама, никад нећеш ни бити у положају да пустиш некога да остане или наредиш некоме да оде. Крајње ти је време да научиш да се суочаваш с неким одговорностима. Томе те ове твоје приватне школе и боемски живот, канда, нису научили.

ЕРИК (*повређено*): Добро, не морамо сад да испричамо инспектору све о томе, зар не?

БИРЛИНГ: Ја не видим да треба да било шта више причамо инспектору. У ствари, нема ничега што ја треба да му кажем. Рекао сам девојци да се чи-

сти, и она је отишла. Тада сам последњи пут чуо за њу. Знате ли уопште шта је било с њом после тога? Је ли упала у невоље? Је ли пошла на улицу?

ИНСПЕКТОР (*сасвим полако*): Не, није баш пошла на улицу.

Ушла је ШИЛА.

ШИЛА (*весело*): Шта то причате о улици? (*Примећује ИНСПЕКТОРА.*) А, изви-ните! Нисам знала. Мама ме је послала овамо да вас питам зашто не долазите у салон.

БИРЛИНГ: Стижемо за минут. Управо завршавамо.

ИНСПЕКТОР: Бојим се да не завршавамо.

БИРЛИНГ (*нагло ући*): Нема више ништа, знате. Управо сам вам то рекао.

ШИЛА: Шта се то овде догађа?

БИРЛИНГ: Ништа што би имало везе с тобом, Шила. Бежи тамо, у салон.

ИНСПЕКТОР: Не, сачекајте један час, госпођице Бирлинг.

БИРЛИНГ (*гневно*): Гледајте, инспекторе, ја ово сматрам непожељним и наметљивим. На ивици сам да поднесем пријаву против вас. Рекао сам вам све што сам знао и све то ми не изгледа нимало битно. А сада нема ни најмањег разлога због којег би се моја кћи увлачила у ту непријатну ствар.

ШИЛА (*ирилазећи ближе*): Какву ствар? Шта се догађа?

ИНСПЕКТОР (*изражајно*): Ја сам полицијски инспектор, госпођице Бирлинг. Данас поподне једна млада жена попила је неко хемијско средство и, после више сати агоније, умрла је вечерас на клиници.

ШИЛА: Јао, како ужасно! Је ли то био несрећан случај?

ИНСПЕКТОР: Не. Хтела је да оконча себи живот. Осећала је да више не може да издржи.

БИРЛИНГ: Де сад, немојте ми рећи да је то зато што сам је ја најурио с посла пре безмало две године.

ЕРИК: То је могло покренути целу ствар.

ШИЛА: Јеси ли, тата?

БИРЛИНГ: Јесам. Та девојка је правила проблеме у фабрици. Имао сам пуно право.

ЏЕРАЛД: Да, и ја мислим да јесте. Знам да бисмо и ми исто тако посту-пили. Немој да правиш такав израз лица, Шила.

ШИЛА (*врло пошресено*): Извините! Ја само не могу да не мислим на ту девојку. Убити се на тако језив начин! А ја сам вечерас била тако срећна. О, да ми барем нисте то испричали! Како је изгледала? Је ли била сасвим млада?

ИНСПЕКТОР: Да. Двадесет четири године.

ШИЛА: Лепа?

ИНСПЕКТОР: Данас кад сам је ја видео није била лепа, али иначе јесте, била је врло лепа.

БИРЛИНГ: Е сад је доста!

ЏЕРАЛД: Ни ја стварно не видим да вас ово испитивање ма куда води, инспекторе. Битно је једино оно што јој се догодило пошто је напустила фабрику господина Бирлинга.

БИРЛИНГ: Очигледно. То сам ја већ откад предочио.

ЏЕРАЛД: И ми вам ту не можемо помоћи, пошто не знамо.

ИНСПЕКТОР (*лагано*): Јесте ли сигурни да не знате?

Гледа у ЏЕРАЛДА, затим у ЕРИКА, поштом у ШИЛУ.

БИРЛИНГ: Да ли ви то сугеришете да неко од њих зна нешто о тој девојци?

ИНСПЕКТОР: Да.

БИРЛИНГ: Значи, нисте дошли овамо да видите само мене?

ИНСПЕКТОР: Не.

Осталих четворо размењују узнемирене и збуњене погледе.

БИРЛИНГ (*видно мењајући тон*): Но, дабоме, да сам то раније знао, не бих вас назвао наметљивим и говорио да ћу вас пријавити. Ви то разумете, зар не, инспекторе? Мислио сам да сте из неког вама знаног разлога само хтели да дођете до ово мало безвредних података које сам вам ја могао дати. Извињавам се. То је сад нешто друго. Јесте ли сигурни у своје информације?

ИНСПЕКТОР: У неке јесам.

БИРЛИНГ: Ја мислим да све то нема неког већег значаја.

ИНСПЕКТОР: Али девојка је ипак мртва.

ШИЛА: Шта тиме хоћете да кажете? Говорите као да смо ми били одговорни.

БИРЛИНГ (*прекида је*): Само тренутак, Шила. Ево, инспекторе, можда би било боље да ви и ја седнемо и поразговарамо о овоме тихо, у неком углу.

ШИЛА (*упада*): А зашто ти? Он је с тобом завршио. Рекао је да је сад на реду неко од нас.

БИРЛИНГ: Да, и ја покушавам да то средим тако да вама буде лакше.

ЏЕРАЛД: Но, нема шта да се сређује уколико се тиче мене. Ја никад нисам познавао ниједну Еву Смит.

ЕРИК: Ни ја.

ШИЛА: Како се звала? Ева Смит?

ЦЕРАЛД: Да.

ШИЛА: Никад чула.

ЦЕРАЛД: И – где сте сад стигли, инспекторе?

ИНСПЕКТОР: Где сам био и досад, господине Крофт. Рекао сам вам већ да је, као и мноштво тих младих жена, и она користила неколико имена. Била је још Ева Смит кад ју је господин Бирлинг најурио зато што је тражила плату од двадесет пет шилинга недељно место двадесет два и по. Али после тога престала је да буде Ева Смит. Можда је била сита тог имена.

ЕРИК: Не бих јој замерио.

ШИЛА (БИРЛИНГУ): Ја мислим да је то што си јој учинио било врло ружно. Можда јој је то упропастило цео живот.

БИРЛИНГ: Којешта! (ИНСПЕКТОРУ.) Да ли знате шта је било с том девојком пошто је напустила моју фабрику?

ИНСПЕКТОР: Да. Била је без посла следећа два месеца. Обоје родитеља били су јој умрли, па није имала где да се врати. А од плате коју јој је давала фирма *Бирлинг и другови* није била у могућности да уштеди богзна шта. И тако, после два месеца, без посла, без икаквог прихода, станујући под кирију, без иједног рођака који би јој помогао, с мало пријатеља, усамљена и полумртва од глади, пала је у очајање.

ШИЛА (*саосећајно*): Друкчије није ни могло бити. То је стварно брука и срамота.

ИНСПЕКТОР: Има много младих жена које воде такав начин живота у сваком великом и малом граду у овој земљи, госпођице Бирлинг. Да нема, фабрике и робне куће не би знале где да нађу јефтину радну снагу. Питајте свога оца.

ШИЛА: Али те девојке нису јефтина радна снага, оне су *људска бића*.

ИНСПЕКТОР (*суво*): Тако сам и ја помишљао, с времена на време. У ствари, мислио сам да би нам свима било мало боље кад бисмо бар понекад покушали да се и сами ставимо у ситуацију тих младих жена, које у својим мрачним и бедним собичцима пребројавају сваки пени.

ШИЛА: Да, и мени се чини да би. Али, шта је било с њом после?

ИНСПЕКТОР: Наишла јој је прилика коју је сматрала фантастичним даром судбине. Нашла је место у једној трговини, и то у доброј робној кући, код Милвордових.

ШИЛА: Милворд! Па ми пазаримо код њих. У ствари, ја сам тамо била и данас поподне, (*враголасно*, ЦЕРАЛДУ) за *твоје* добро.

ЦЕРАЛД (*смешећи се*): Одлично!

ШИЛА: Да, имала је среће да буде примљена код Милвордових.

ИНСПЕКТОР: Тако је она мислила. Десило се, наиме, да је почетком децембра деветсто десете владала епидемија грипа и Милвордови су изненада остали без довољно помоћних радница. То је овој девојци дало шансу. Изгледа да је волела свој посао тамо. Била је то сјајна промена у односу на рад у фабрици. Уживала је што је окружена свом оном лепом одећом, уопште не сумњам. Осећала је да је то добар нови почетак. Можете и сами замислити како се осећала.

ШИЛА: Да, наравно.

БИРЛИНГ: А онда се тамо увалила у неку невољу, претпостављам?

ИНСПЕКТОР: После једно-два месеца, баш кад је осећала како се лепо угнездила, речено јој је да мора да оде.

БИРЛИНГ: Није добро обављала свој посао?

ИНСПЕКТОР: Радила је одлично. То су јој и признали.

БИРЛИНГ: Нешто је морало бити како не треба.

ИНСПЕКТОР: Све што је знала било је да се једна муштерија жалила на њу.

И зато је она морала да оде.

ШИЛА (*буљећи у њега, узрујано*): Кад је то било?

ИНСПЕКТОР (*изражајно*): Крајем јануара прошле године.

ШИЛА: Како – како је та девојка изгледала?

ИНСПЕКТОР: Ако дођете овамо, показаћу вам.

Он *прилази светиљци, можда обичној лампи, а ШИЛА долази до њега и он јој показује фотографију. Она је помно посматра, прекознаје је, истисну крашак узвик, затим пригушено зајеца и истрчи из просторије.* ИНСПЕКТОР *враћа фотографију у џеп и замисљено зуре за њом. Осталих троје за моменат запрепастићено буље.*

БИРЛИНГ: Шта јој би?

ЕРИК: Препознала ју је на фотографији, је ли тако?

ИНСПЕКТОР: Да.

БИРЛИНГ (*гневно*): Зашто сте, ког ђавола, морали да тако узрујате то дете!?

ИНСПЕКТОР: Ја то нисам учинио. Сама се узрујала.

БИРЛИНГ: Добро, али зашто, зашто!?

ИНСПЕКТОР: Не знам, још увек. То тек треба да откријем.

БИРЛИНГ (*и даље гневно*): Но, ако немате ништа против, ја ћу први да сазнам.

ЏЕРАЛД: Да одем ја до ње?

БИРЛИНГ (*полази*): Не, препусти то мени. Морам да поразговорам и са својом женом, да јој кажем шта се догађа. (*На врашима се окреће и бесно гледа у ИНСПЕКТОРА.*) Вечерас смо овде имали лепу малу породичну свечаност; а у какву сте само ружну збрку ви то претворили, схватате?

ИНСПЕКТОР (*чврсто*): То је више-мање исто оно што сам ја мислио нешто раније вечерас, кад сам био у болници и гледао оно што је преостало од Еве Смит. Био је то леп мали живот који је много обећавао, мислио сам, а у какву је само ружну збрку неко то претворио.

БИРЛИНГ *гледа као да се спрема да му опширо одговори, онда мало размисли и изађе, реско затварајући врата за собом.* ЏЕРАЛД и ЕРИК *размењују неспокојне погледе.* ИНСПЕКТОР *их игнорише.*

ЏЕРАЛД: Волео бих да и ја бацим поглед на ту фотографију, инспекторе.

ИНСПЕКТОР: Све у своје време.

ЏЕРАЛД: Не видим зашто...

ИНСПЕКТОР (*прекидајући га, с тежином у тону*): Чули сте шта сам раније рекао, господине Крофт. Једна линија испитивања у једно време. У противном, сви бисмо говорили у исто време и не бисмо знали где смо. Ако имате шта да ми кажете, ускоро ћете имати прилику за то.

ЏЕРАЛД (*врло неспокојно*): Дакле, ја мислим да немам баш...

ЕРИК (*изненада прасне*): Слушајте, мени је овога до гуше!

ИНСПЕКТОР (*суво*): И ја бих то рекао.

ЕРИК (*узнемирено*): Извињавам се, али, видите, ми смо овде имали малу седељку, и ја сам попио неколико чашица, уз то још и много шампањца, тако да ме сад мучи главобоља. А пошто овде само сметам, мислим да би било боље да одем и легнем.

ИНСПЕКТОР: А ја мислим да би боље било да останете.

ЕРИК: Зашто бих остао?

ИНСПЕКТОР: Биће вам лакше. Јер, ако одете и легнете, можда ћете убрзо морати да устанете.

ЏЕРАЛД: Ви баш умете да отежавате људима, инспекторе, је л' те?

ИНСПЕКТОР: Може бити. Али ако ви мени олакшавате, олакшавам и ја вама.

ЏЕРАЛД: На крају крајева, знате, ми смо угледни грађани, а не неки криминалци.

ИНСПЕКТОР: Разлика није увек тако велика као што мислите. Кад бих се ја питао, често не бих знао где да повучем граничну линију.

ЏЕРАЛД: Срећом, ви се не питате, зар не?

ИНСПЕКТОР: Не, то није мој посао. Али, неке ствари јесу мој посао. На пример, истраге попут ове. (*Улази ШИЛА, на којој се види да је плакала.*) Дакле, госпођице Бирлинг?

ШИЛА (*улазећи, зајивара врати*): Ви сте све време знали да сам то била ја, зар не?

ИНСПЕКТОР: Схватио сам да бисте то могли бити ви. Из неких девојчаних бележака.

ШИЛА: Рекла сам оцу. Он, изгледа, не мисли да је то веома важно, али ја сам се и онда стидела онога што сам учинила, а сада ме је још много више срамота. Да ли је њој то променило животни пут?

ИНСПЕКТОР: Да, бојим се да јесте. То јој је било последње сигурно намештење. Кад га је изгубила, а будући без могућности да открије ма и један разлог за то, одлучила је да би могла, кад је већ све тако, да опроба и неки други начин живота.

ШИЛА (*ојађено*): Значи, ја сам заиста крива?

ИНСПЕКТОР: Не, не у целини. Главнина ствари догодила јој се касније. Али ви јесте делимично криви. Баш као и ваш отац.

ЕРИК: Али шта је Шила урадила?

ШИЛА (*пошресено*): Отишла сам код директора робне куће Милвордових и рекла му да, ако се не отарасе те девојке, ја више никад нећу проћи ни њиховом улицом, и да ћу и мајку убедити да затвори наш рачун код њих.

ИНСПЕКТОР: А зашто сте то учинили?

ШИЛА: Јер сам се страховито разбеснела.

ИНСПЕКТОР: Али шта је та девојка урадила, чиме вас је навела да се тако разбесните?

ШИЛА: Кад сам се погледала у огледалу, угледала сам је како се смешка на продавачицу, то ме је разбеснело. А и без тога сам била страшно љута.

ИНСПЕКТОР: Па је ли девојка била крива за то?

ШИЛА: Не, заправо није. Била је то моја сопствена кривица. (*Огједном, ЏЕРАЛДУ.*) У реду, Џералде, не мораш тако да ме гледаш. Ако ништа друго, бар покушавам да кажем истину. Верујем да си и ти учинио у животу нешто чега си се после стидео.

ЦЕРАЛД (*изненађено*): Мислим, никад нисам ни рекао да нисам. Не видим само зашто...

ИНСПЕКТОР (*улаза*): Пустите сад то. То можете решити и сами, касније. (ШИЛИ.) Шта се заправо догодило?

ШИЛА: Ја сам ушла да пробам неку хаљину. Допадала се само мени, мајка је рекла да ми неће добро стајати, а тако је мислила и продавачица. Али, ја сам навалила да је пробам. Чим сам је обукла, знала сам да су оне биле у праву. Није ми уопште одговарала, у њој сам изгледала као кретен. Но, та девојка је била донела хаљину из кројачнице и, кад ју је продавачица, госпођица Френсис, упитала нешто у вези с хаљином, та девојка је, да би показала шта тачно мисли, подигла хаљину према себи, као кад би је она обукла. А њој би стајала као саливена. Била је грађена баш како треба за тај модел, исто као што сам ја била управо погрешан тип. Осим тога, била је и врло лепа, имала је крупне црне очи, а тек то ми није била нека утеха. И онда, кад сам ја после пробала хаљину и погледала се, и схватила да ми никако не стоји, приметила сам како се девојка осмехнула на госпођицу Френсис, као да хоће да каже: „Је ли да грозно изгледа”, и то ме је апсолутно избацило из такта. Понела сам се врло грубо према обема, а онда сам отишла до шефа и рекла му да је она девојка била неуљудна и... и... (*она је на ивици нервног слома, али успева да поврати контролу.*) Како сам могла да знам шта ће се после десити? Да је она била неко јадно и ружно створење, вероватно не бих тако поступила. Али она је била јако zgodна и изгледала је као неко ко је у стању да се брине о себи. Нисам никако могла да је сажаљевам.

ИНСПЕКТОР: У ствари, на неки начин, могло би се рећи да сте ви били љубоморни на њу.

ШИЛА: Да, мислим да је тако.

ИНСПЕКТОР: И онда сте употребили моћ коју сте имали, као кћер богате муштерије и човека угледног у граду да казните ту девојку само зато што вас је навела да се онако осетите?

ШИЛА: Да, али то тада уопште није изгледало као нешто страшно. Зар не схватате? И да могу сад да јој помогнем, ја бих...

ИНСПЕКТОР (*грубо*): Да, али то не можете. Сад је касно за то. Она је мртва.

ЕРИК: Господе боже, ала је то непријатно, кад човек сада размисли о томе...

ШИЛА (*ирасне на њега*): Јао, Ерик, умукни! Знам, знам. То је једини пут када сам учинила нешто такво и нећу то више никад никоме учинити. При-

метила сам да ме код Милворда неки пут чудно гледају, то сам уочила чак и данас поподне, сигурно се неки од њих сећају шта сам урадила. Сад ми се чини да никад више нећу моћи да одем тамо. О, зашто је то морало да се деси!

ИНСПЕКТОР (*шврго*): То сам се и ја питао вечерас кад сам гледао у ту мртву девојку. А онда сам рекао себи: „Но, покушаћемо да дођемо до закључка зашто је то морало да се деси.” И зато сам сад овде, и зато нећу отићи док не сазнам *све* што се десило. Ева Смит је изгубила посао у фирми *Бирлинг и другови* јер је штрајк пропао и јер су власници решили да спрече сваки штрајк у будућности. Напокон је нашла други посао, не знам под којим именом, у великој робној кући, али је одатле морала да оде јер сте ви били лоше расположени, а то нерасположење пренели сте на њу. Сада је морала да покуша нешто треће. Зато је најпре променила име у Дејзи Рентон...

ЏЕРАЛД (*уилашено*): Шта!?

ИНСПЕКТОР (*чврсто*): Кажем да је променила име у Дејзи Рентон.

ЏЕРАЛД (*покушавајући да се прибере*): Шила, имаш ли нешто против да наспем себи још једну чашу?

ШИЛА *само климне главом, и даље гледајући право у њега, а он прелази преко собе до столице са пићима да напичи себи виски.*

ИНСПЕКТОР: Где вам је отац, госпођице Бирлинг?

ШИЛА: Отишао је до салона да објасни мајци шта се овде догађа. Ерик, одведи инспектора тамо, у салон. (*Ерик долази, а Инспектор прелази погледом са Шиле на Џералда, затим излази за Ериком.*) Дакле, Џералде?

ЏЕРАЛД (*покушава да се осмехне*): Дакле, шта, Шила?

ШИЛА: Како си ти упознао ту девојку, Еву Смит?

ЏЕРАЛД: Нисам је упознао.

ШИЛА: Онда Дејзи Рентон, иста ствар.

ЏЕРАЛД: Зашто би требало да сам је упознао?

ШИЛА: Јао, не буди глупав! Немамо много времена. Одао си се онога момента кад је поменуо њено ново име.

ЏЕРАЛД: Добро. Знао сам је. Оставимо то тако.

ШИЛА: Не можемо да оставимо то тако.

ЏЕРАЛД (*прилази јој*): Стани, чуј ме, драга...

ШИЛА: Не, не покушавај то, бадава ти је. Ти не само да си је познавао, него си је знао врло добро. Иначе ти се не би тако јасно видело да си крив. Кад

си се упознао с њом? (*Он не одговара.*) Је ли то било пошто је отишла из робне куће? Када је променила име и, како он рече, почела да живи на други начин? Јеси ли се с њом виђао прошлог пролећа и лета, током свег оног времена када готово и ниси долазио да ме видиш, и када си говорио да си страховито заузет? Јеси ли? (*Он не одговара, само гледа у њу.*) Јеси, наравно да јеси!

ЦЕРАЛД: Извини, Шила. Али све је то било свршено једном заувек још прошлог лета. Ту девојку нисам видео очима бар у последњих шест месеци. Ја немам ништа с овом заврзламом око самоубиства.

ШИЛА: И ја сам мислила да ја немам ништа с тим, пре само пола сата.

ЦЕРАЛД: И немаш. Нико од нас нема. Зато, тако ти бога, не говори ништа инспектору!

ШИЛА: О теби и тој девојци?

ЦЕРАЛД: Да. Можемо то да сакријемо од њега.

ШИЛА (*смеје се, гошгово хистерично*): Види га – о, лудаче један, па он зна! Наравно да он зна. Мрско ми је и да помислим колико зна онога што ми још не знамо. Видећеш. Видећеш!

Гледа у њега гошгово ликујући. Он изгледа сломљено. Враћа се лагано отиварају и појављује се ИНСПЕКТОР, који чврсто и испитивачки гледа у њих.

ИНСПЕКТОР: Дакле?

КРАЈ ПРВОГ ЧИНА

ДРУГИ
ЧИН

По дизању завесе сцена и распоред ствари су ипoшyно исти као што су били на крају првог чина.

ИНСПЕКТОР *застаје на вратиима неколико часака гледајући у ШИЛУ и ЦЕРАЛДА. Затим улази, остављајући за собом oтворена врати.*

ИНСПЕКТОР (Цералду): Дакле?

ШИЛА (*хистерично се смеје, Цералду*): Видиш? Шта сам ти ја рекла?

ЦЕРАЛД (*с најором*): Инспекторе, ја мислим да би госпођицу Бирлинг требало ослободити сваког даљег испитивања. Она нема више ништа да вам саопшти. Имала је дуг, узбудљив и заморан дан, ми смо прослављали нашу веридбу, знате, и очито не може више да издржи. Чули сте је.

ШИЛА: Он мисли да ја почињем да хистерисhem.

ИНСПЕКТОР: Па почињете ли?

ШИЛА: Вероватно.

ИНСПЕКТОР: Добро, ја не желим да вас даље држим овде. Немам више питања за вас.

ШИЛА: Не, али још нисте завршили с испитивањем, зар не?

ИНСПЕКТОР: Нисам.

ШИЛА (Цералду): Видиш? (ИНСПЕКТОРУ.) Онда ја остајем.

ЦЕРАЛД: А зашто би остала? Сигурно ће бити непријатно, депримираће те.

ИНСПЕКТОР: А ви сматрате да младе жене треба да буду заштићене од непријатних ствари, које депримирају?

ЦЕРАЛД: Да, ако је икако могуће.

ИНСПЕКТОР: Но, али ми знамо једну младу жену која није била заштићена, зар није тако?

ЦЕРАЛД: Зато сам, мислим, и тражио то што сам тражио.

ШИЛА: Поведи рачуна да то више не тражиш, Цералде!

ЦЕРАЛД: Само сам хтео теби да кажем: зашто да остајеш ако ће ти после бити криво?

ШИЛА: За мене не може бити горе него што јесте. А боље још може испасти.

ЦЕРАЛД (*огорчено*): Схватам.

ШИЛА: Шта схваташ?

ЦЕРАЛД: Ти си прошла кроз све ово и сад хоћеш да видиш како још неко пролази.

ШИЛА (*горко*): Ти, дакле, мислиш да сам ја, заправо, таква. Мило ми је да сам то на време увидела, Цералде.

ЦЕРАЛД: Не, не, нисам мислио...

ШИЛА (*јрекида га*): Јеси, мислио си. А да ме уистину волиш, не би то могао рећи. Ти си саслушао ону фину причу о мени. Ја сам удесила да ту девојку најуре из Милвордове робне куће. И сада си закључио да сам ја, очито, једно себично и осветољубиво створење.

ЦЕРАЛД: Нисам то ничим ни наговестио, а камоли рекао.

ШИЛА: Па зашто онда кажеш да ја сад желим да видим како још неко пролази кроз све то? Ја уопште нисам тако мислила.

ЦЕРАЛД: У реду, онда, извини.

ШИЛА: Да, али ти ми не верујеш. А ово је управо погрешан час да ми не верујеш.

ИНСПЕКТОР (*с тежином у тону, преузимајући контролу*): Дозволите мени, госпођице Бирлинг. (ЦЕРАЛДУ.) Ја ћу вам рећи зашто госпођица Бирлинг жели да остане и зашто каже да би за њу могло бити боље ако остане. Једна девојка је вечерас умрла. Лепа, пуна живота, девојка која никад ником није учинила ништа нажао. Али она је умрла у беди и агонији, пуна мржње према животу...

ШИЛА (*пошресено*): Немојте молим вас! Знам, знам, ни ја не могу да престанем да мислим на то...

ИНСПЕКТОР (*не обазире се*): Сада је госпођица Бирлинг управо постала свесна шта је учинила тој девојци. Она се осећа одговорном за то. А ако сада одавде и не чује ништа више, осећаће се као да је заслужила пуну осуду, биће сама са својом одговорношћу и остатак ове ноћи, и сутра, и наредне ноћи...

ШИЛА (*са жаром*): Да, то је то. И ја знам да јесам за осуду, и осећам се јадно и бедно, али не могу да верујем – ја нећу да верујем – да је то једноставно моја кривица што се она на крају – што је извршила самоубиство. То би било сувише језиво...

ИНСПЕКТОР (*крајње озбиљно, обома*): Као што видите, имамо ту нешто да поделимо. Ако ништа друго, морамо поделити кривицу.

ШИЛА (*гледа га*): Да. То је истина. Ви знате. (*Она му прилази, као да се нешто њиши.*) Него, мени нешто није јасно у вези с вама.

ИНСПЕКТОР (*мирно*): Нема ни потребе да вам буде јасно.

Он гледа у њу мирно, док она њега промајира радознано и сумњичаво. У њом часу улази ГЂА БИРЛИНГ, живахно и самоуверено, сасвим у нескладу с малом сценом која се управо окончала. ШИЛА то смести осећа.

ГЂА БИРЛИНГ (*с гостољубивим осмехом*): Добро вече, инспекторе.

ИНСПЕКТОР: Добро вече, госпођо.

ГЂА БИРЛИНГ (*истим ојушћеним тоном*): Ја сам госпођа Бирлинг, знате. Муж ми је управо објаснио зашто сте дошли и, премда ћемо вам са задовољством рећи све што желите да сазнате, мислим да не можемо много да вам помогнемо.

ШИЛА: Не, мајко, молим те!

ГЂА БИРЛИНГ (*афектирајући, као да је стравовито изненађена*): О чему се ради, Шила?

ШИЛА (*оклевајући*): Знам да изгледа глупо...

ГЂА БИРЛИНГ: Шта изгледа глупо?

ШИЛА: Види, осећам да почињеш на потпуно погрешан начин. Бојим се да ћеш рећи или учинити нешто због чега ћеш после зажалити.

ГЂА БИРЛИНГ: Не знам о чему говориш, Шила.

ШИЛА: И ми смо сви почели исто тако, пуни себе и самоуверени, док он није почео да поставља питања.

ГЂА БИРЛИНГ *преноси поглед са ШИЛЕ на ИНСПЕКТОРА.*

ГЂА БИРЛИНГ: Изгледа да сте оставили силан утисак на ово дете, инспекторе.

ИНСПЕКТОР (*хладно*): То нам се често дешава с младима. Њих је лакше импресионирати.

Он и ГЂА БИРЛИНГ се гледају за шренушак. Онда се ГЂА БИРЛИНГ на ново окреће ШИЛИ.

ГЂА БИРЛИНГ: Изгледаш уморно, мила. Чини ми се да би требало да идеш у кревет и да заборавиш на ову бесмислену ствар. Ујутру ће ти бити много боље.

ШИЛА: Мајко, не могу никако да идем. То би ми било најгоре. О томе смо се већ договорили. Остајем док не сазнам зашто се та девојка убила.

ГЂА БИРЛИНГ: То је само морбидна радозналост.

ШИЛА: Није тачно.

ГЂА БИРЛИНГ: Молим те, немој тако да ми противуречиш! У сваком случају, ја ни за тренутак нисам у стању да појмим да ми можемо разумети зашто је девојка починила самоубиство. Девојке из тог сталежа...

ШИЛА (*журно је прекида*): Мајко, немој, молим те, немој. За своје добро, као и за наше, не смеш...

ГЂА БИРЛИНГ (*озлојеђено*): Не смем – шта? Побогу, Шила!

ШИЛА (*полако, овог пута оштро*): Не смеш да покушаваш да изградиш зид између нас и те девојке. Ако то учиниш, инспектор ће га напросто срушити. А кад то уради, све ће бити још много горе.

ГЂА БИРЛИНГ: Ја тебе не разумем. (Инспектору.) Хоћете ли ви то учинити?

ИНСПЕКТОР: Да. Она је у праву.

ГЂА БИРЛИНГ (*са висине*): Молим!

ИНСПЕКТОР (*врло једноставно*): Рекао сам „Да”, ја је разумем. И она је у праву.

ГЂА БИРЛИНГ: То је – ја то сматрам – то је прилично невоспитано, инспекторе. (ШИЛА *се крајко и хистерично насмеје*.) Дакле, шта је сад, Шила?

ШИЛА: Не знам. Можда зато што је *неваспитано* једна тако глупава реч.

ГЂА БИРЛИНГ: У сваком случају...

ШИЛА: Али мајко, заустави се пре него што буде доцкан.

ГЂА БИРЛИНГ: Ако мислиш да ће инспектор то примити као увреду...

ИНСПЕКТОР (*ујада, мирно*): Не, не. Ја се никад не вређам.

ГЂА БИРЛИНГ: Мило ми је што то чујем. Мада, морам да додам да се мене чини да ми имамо више разлога да се увредимо.

ИНСПЕКТОР: Дајте да оставимо *увреде* по страни, можемо ли?

ЏЕРАЛД: И ја мислим да би то било боље.

ШИЛА: Ја такође.

ГЂА БИРЛИНГ (*прекорно*): Сада ја разговарам с инспектором, ако немате ништа против. (ИНСПЕКТОРУ, *с висине*.) Јасно ми је да сте ви овде

спровели неку врсту истраге, али морам да вам кажем да мени све време изгледа да је водите на прилично чудан и увредљив начин. Ви знате, свакако, да је мој муж био градоначелник пре само две године и да је и данас члан судског већа...

ЦЕРАЛД (*ујага, прилично несврљиво*): Госпођо Бирлинг, инспектор зна све то. А ја мислим и да није баш најбоља замисао да га подсећамо...

ШИЛА (*ујага му у реч*): То је сулудо. Заустави се, мајко, молим те.

ИНСПЕКТОР (*нимало пометшено*): Да. Дакле, где је сада господин Бирлинг?

ГЂА БИРЛИНГ: Вратиће се сваког часа. Управо разговара с мојим сином, Ериком, који је, како изгледа, запао у неко глупаво преузбуђено стање.

ИНСПЕКТОР: Шта му се догодило?

ГЂА БИРЛИНГ: Ерику? О, мислим да је превише попио вечерас. Ми смо вечерас нешто мало прослављали...

ИНСПЕКТОР (*ујага јој у реч*): Зар он није навикао да пије?

ГЂА БИРЛИНГ: Не, наравно да није. Па он је још дечак!

ИНСПЕКТОР: Не, он је млад човек. А неки млади људи пију преко сваке мере.

ШИЛА: И Ерик је један од њих.

ГЂА БИРЛИНГ (*врло оштро*): Шила!

ШИЛА (*журно*): Нисам мислила да гурам једног Ерика у невољу. Он је, по свој прилици, већ на великој муци. Али, ми стварно морамо да престанемо с овим глупим претварањем. Није тренутак да се правимо да Ерик није свикнут на пиће. Он већ две године пије као смук.

ГЂА БИРЛИНГ (*шокирана*): То није истина! Ти га знаш, Цералде, а ти си мушкарац, ти сигурно знаш да то није истина.

ИНСПЕКТОР (*пошито ЦЕРАЛД оклева*): Дакле, господине Крофт?

ЦЕРАЛД (*извињавајући се, ГЂИ БИРЛИНГ*): Бојим се да јесте, знате. У ствари, ја њега не виђам баш много изван ове куће, али, ето, однекуд знам да он пије баш жестоко.

ГЂА БИРЛИНГ (*горко*): И баш сада сте нашли да ми то кажете!

ШИЛА: Да, баш сада, наравно! На то сам мислила кад сам говорила о подизању зида који ће сасвим сигурно бити сравњен са земљом. Сада ће све бити много неподношљивије.

ГЂА БИРЛИНГ: Али то ти радиш, а не овај инспектор овде!

ШИЛА: Да, али зар ти не схваташ? Он још није почео с шобом.

ГЂА БИРЛИНГ (*после паузе, повраћајући контролу над собом*): Ако треба, ја ћу врло радо одговорити на сва питања која инспектор буде желео да ми постави. Иако, разуме се, ја не знам ништа о тој девојци.

ИНСПЕКТОР (*крање озбиљно*): То ћемо тек видети, госпођо Бирлинг.

Улази БИРЛИНГ, који затвара врата за собом.

БИРЛИНГ (*примично љуштило, изнервирано*): Покушао сам да убедим Ерика да пође на спавање, али он неће па неће. Сад ми каже да сте му ви рекли да остане. Је ли то тачно?

ИНСПЕКТОР: Јесте, рекао сам му.

БИРЛИНГ: Зашто?

ИНСПЕКТОР: Зато што ћу хтети да разговарам с њим, господине Бирлинг.

БИРЛИНГ: Не видим зашто бисте то чинили, али ако морате, онда вам предлагем да то учините сада. Узмите га и завршите то, а онда пустите дечка да иде на миру.

ИНСПЕКТОР: Не, то још не могу да урадим. Жао ми је, али он ће морати да сачека.

БИРЛИНГ: Дакле, слушајте ви, инспекторе...

ИНСПЕКТОР (*пресеца га усред речи, ауторитарно*): Мораће да сачека свој ред.

ШИЛА (ГЂИ БИРЛИНГ): Видиш ли сад?

ГЂА БИРЛИНГ: Не, не видим ништа. И молим те, Шила, да ћутиш.

БИРЛИНГ (*гневно*): Инспекторе, већ сам вам рекао да ми се не свиђа ваш тон, као ни начин на који водите ово испитивање. И знајте да немам намеру да вас још дуго пуштам да ми се млатите овде!

ИНСПЕКТОР: Не морате уопште ви да ме пуштате.

ШИЛА (*гоштво дивље, кроз смех*): Не, он ће пустити нас да се млатимо, док се сами не помлатимо!

БИРЛИНГ (ГЂИ БИРЛИНГ): Шта је то с овим дететом?

ГЂА БИРЛИНГ: Преузбуђена је. А одбија да оде. (*У изненадном настијуу љуштине, ИНСПЕКТОРУ.*) Добро, хајдете сад с тим, шта то још желите да знате?

ИНСПЕКТОР (*хладно*): Крајем јануара прошле године, та девојка, Ева Смит, била је принуђена да напусти робну кућу коју држе Милвордови, зато што их је госпођица Бирлинг приморала да је отпусте. Затим је престала да буде Ева Смит која тражи неко намештење, а постала је Дејзи Рентон и наумила

сасвим нешто друго. (*Нагло се окреће према Џералду.*) Господине Крофт, када сте је ви први пут упознали?

БИРЛИНГУ и ГЋИ БИРЛИНГ *отшимају се узвици изненађења.*

ЏЕРАЛД: Одакле вама идеја да сам је ја познавао?

ШИЛА: Од тога немаш користи, Џералде. Само губиш време.

ИНСПЕКТОР: Чим сам поменуо име Дејзи Рентон, било је очито да сте је познавали. Сместа сте се одали.

ШИЛА (*горко*): Наравно да се одао.

ИНСПЕКТОР: У сваком случају, ја сам то већ знао. Када и где сте је нај-пре срели?

ЏЕРАЛД: У реду, ако морате то да истерате. Први пут сам је срео некако у марту прошле године, у ложа-бару у Паласу. Мислим на палату музикхола, наш Палас овде, у Брумлију...

ШИЛА: Добро, нисмо ни мислили да си хтео да кажеш да је то било у Ба-кингемској палати.

ЏЕРАЛД (*ШИЛИ*): Хвала. Видим да се стварно трудиш да ми помогнеш. Ти си своје рекла, а ово ти, очигледно, неће бити мило да чујеш. И зашто он-да, за име бога, не изађеш и не оставиш нас саме!?

ШИЛА: То ми не пада ни на крај памети. Хоћу да тачно схватим шта је посреди кад неки мушкарац каже да је тако заузет послом да уопште не може да нађе времена да бар неки пут види девојку у коју је, по свему што би треба-ло да буде, заљубљен. Не бих то пропустила ни за шта на свету.

ИНСПЕКТОР (*ауторитативно*): Да, господине Крофт. У ложа-бару у Паласу...

ЏЕРАЛД: Десило се да сам свратио тамо једне вечери, после ужасно на-порног дана и, како представа није била богзна каква, сишао сам до бара на једно пиће. То је, иначе, омиљено свратиште уличарки...

ГЋА БИРЛИНГ: Уличарки!?

БИРЛИНГ: Да, да. Али ја не видим зашто је важно да се то сад помиње, особито... (*показује на ШИЛУ*).

ГЋА БИРЛИНГ: Било би кудикамо боље да Шила уопште не слуша ту причу.

ШИЛА: Али ви заборављате да сам ја, по прилици, верена с јунаком те при-че. Настави, Џералде. Сишао си у бар, који је омиљено свратиште уличарки.

ЏЕРАЛД: Драго ми је што успевам да те забавим.

ИНСПЕКТОР (*оширо*): Дајте, господине Крофт! Шта се тада догодило?

ЦЕРАЛД: Нисам намеравао да се тамо дуже задржавам. Мрзим оне избегане жене с подбулим лицима, као од теста. Али, тада сам приметио неку девојку која је изгледала сасвим друкчије. Била је врло zgodна, мека смеђа коса и крупне црне очи... (*Загрцне се.*) Господе боже!

ИНСПЕКТОР: Шта је сад?

ЦЕРАЛД (*пошресено*): Извините, ја – но, одједном сам се сетио... Напокон сам схватио да је она мртва.

ИНСПЕКТОР (*грубо*): Јесте, мртва је.

ШИЛА: А ми смо је, вероватно, овако заједнички, убили.

ГЂА БИРЛИНГ (*оширо*): Шила, не причај глупости.

ШИЛА: Само сачекај још мало, мајко.

ИНСПЕКТОР (ЦЕРАЛДУ): Наставите.

ЦЕРАЛД: Видело се да је млада и свежа, и шармантна, и да ни на који начин не спада тамо. А било је очито да је у невољи. Стари Џо Мегарти, полупијан, исколачио је очи на њу, сабио је у угао и притиснуо је целом оном својом одвратном телесином...

ГЂА БИРЛИНГ (*прекида га*): Нема потребе да причаш такве гадости. Свакако не мислиш на одборника Мегартија?

ЦЕРАЛД: Наравно да мислим на њега. Он је ноторни женскарощ, а притом је и једна од најгорих пијандура и хуља у Брумлију...

ИНСПЕКТОР: Сасвим тачно.

ГЂА БИРЛИНГ (*шокирана*): Дакле, да ли је то могуће!? Одборник Мегарти! Морам да признам, вечерас ћемо *стварно* свашта сазнати!

ШИЛА (*хладно*): Наравно да хоћемо. Само што свако зна за тог грозног маторог Мегартија. Једна девојка коју познајем морала је да се састане с њим једног поподнева у Градској већници и једва се извукла само с исцепаном блузом...

БИРЛИНГ (*оширо, шокиран*): Шила!

ИНСПЕКТОР (ЦЕРАЛДУ): Наставите, молим вас.

ЦЕРАЛД: Девојка је приметила да је посматрам и упутила ми поглед који је био буквално крик за помоћ. На то сам им ја пришао и рекао Џоу Мегартију неку глупост, нешто као да шеф сале има за њега неку поруку или тако нешто, и тако га одвукао. Онда сам казао девојци да ће јој, ако не жели више да се онако злопати, бити најбоље да дозволи мени да је изведем оданде. Одмах је пристала.

ИНСПЕКТОР: Куда сте отишли?

ЦЕРАЛД: Отишли смо до хотела Каунти, знао сам да је тамо мирно у то доба ноћи, па смо попили по пиће или два и поразговарали.

ИНСПЕКТОР: Да ли је у то време пила?

ЦЕРАЛД: Није. Попила је само порто с лимунадом, или неко такво освежавајуће пиће. Желела је само да разговара, да осети мало пријатељства, и ја сам приметио да ју је напасност Цоа Мегартија страшно уздрмала, како је то већ могло бити.

ИНСПЕКТОР: Да ли је причала о себи?

ЦЕРАЛД: Јесте. Поставио сам јој неколико таквих питања. Рекла ми је да се зове Дејзи Рентон, да је изгубила обоје родитеља, да је рођена негде изван Брумлија. Рекла ми је и да је била запослена у једној од овдашњих фабрика и да је отпуштена после неког штрајка. Рекла је и нешто о робној кући, не сећам се о којој, али је била намерно нејасна док је објашњавала шта се ту догодило. Нисам успео да дознам више детаља о њеном ранијем животу. Желела је да говори о себи, само зато што је осећала да сам заинтересован и да је то чисто пријатељски, али је истовремено хтела да буде Дејзи Рентон, а не Ева Смит. У ствари, то име чуо сам први пут вечерас. Ипак, излетело јој је, а очито није имала такву намеру, да је била у очајној ситуацији и да је у том часу била, заправо, гладна. Ја сам онда натерао послугу у Каунтију да јој донесу нешто да поједе.

ИНСПЕКТОР: И онда сте одлучили да је задржите, као љубавницу?

ГЂА БИРЛИНГ: Шта?

ШИЛА: Наравно, мајко. То је било јасно од самог почетка. Настави, Цералде. Не обраћај пажњу на мајку.

ЦЕРАЛД (*иосиојано*): Открио сам, не те вечери, већ две вечери касније, кад смо се поново нашли, овога пута не случајно, разуме се, да је она, у ствари, била без пребијене паре и да јој је управо претило да је избаце из неког бедног дворишног собичка, где је становала. Десио се да је баш тада мој друг Чарли Брунsvик био отпутовао у Канаду на шест месеци и оставио ми кључ од једног лепог станчића који је држао у закупу, на Моргановом брду. Замолио ме је да му обилазим мало стан и рекао да могу да га користим ако ми за треба. Тако сам ја онда наговорио Дејзи да се пресели у тај стан и натерао је да узме нешто новца, да бих је приволео да пристане да пређе тамо. (*Обазриво, ИНСПЕКТОРУ.*) Желим да схватите да је нисам тамо сместио да бих могао да

водим љубав с њом. Натерао сам је да се пресели јер ми је било жао што је у таквој ситуацији и зато што ми се никако није допадало да поново иде у Палас бар. Нисам јој тражио ништа за узврат.

ИНСПЕКТОР: Схватам.

ШИЛА: Да, али зашто си сад то рекао њему? То је требало мени да кажеш.

ЦЕРАЛД: Верујем да је тако, заиста. Извини, Шила. На неки начин ја...

ШИЛА (*уљада му у реч, њошћо он оклева*): Знам. На неки начин он те нагони на то.

ИНСПЕКТОР: Али она је постала ваша љубавница?

ЦЕРАЛД: Јесте. Мислим да је то било неизбежно. Она је била млада и лепа и ватрена, и била ми је изузетно захвална. Ја сам одједном постао најважнија особа у њеном животу, схватате?

ИНСПЕКТОР: Да. Она је била жена. Била је усамљена. Јесте ли се заљубили у њу?

ШИЛА: Управо то сам и ја хтела да питам.

БИРЛИНГ (*љушћини*): Ја стварно морам да протестујем...

ИНСПЕКТОР (*окреће се према њему, ошћиро*): Зашто бисте ви протестовали против ма чега? Ви сте први избацили ту девојку на улицу.

БИРЛИНГ (*мало њомешено*): Да, али ја сам урадио само оно што би сваки послодавац урадио. А оно што сам хтео да кажем јесте да протестујем против начина на који се моја кћи, млада неудата девојка, увлачи у ово...

ИНСПЕКТОР (*ошћиро*): Ваша кћи не живи на Месецу. И она живи овде, у Брумлију.

ШИЛА: Дабоме, и управо сам ја та која је избацила девојку с посла код Милвордових. Осим њога, ја сам верена са Цералдом. А ја нисам дете, то немој да забораваш. Ја имам право да знам. Да ли си био заљубљен у њу, Цералде?

ЦЕРАЛД (*оклевајући*): Тешко је рећи. Ја за њу нисам осећао исто што и она за мене.

ШИЛА (*крајње саркастично*): Па дабоме да ниси. Ти си био прекрасни и чаробни Принц. Мора да си то обожавао, Цералде.

ЦЕРАЛД: У реду, јесам, једно време. Готово сваки мушкарац би се тако осећао.

ШИЛА: То је вероватно најбоља ствар коју си изрекао вечерас. У најмању руку, поштено је. Јеси ли је виђао сваке вечери?

ЦЕРАЛД: Нисам. Нисам те само лагао кад сам ти говорио да сам у то време био страшно заузет у фабрици. Имали смо страховито много посла. Али, разуме се, виђао сам је доста често.

ГЋА БИРЛИНГ: Мислим да не желимо да чујемо више детаља о тој одвратној ствари...

ШИЛА (*ирекида је*): Ја желим. И, на сваки начин, још нисмо ни чули никакве детаље.

ЦЕРАЛД: Нећете их ни чути. (*Гђи Бирлинг*) Знате, то није било одвратно.

ГЋА БИРЛИНГ: За мене јесте.

ШИЛА: Да, али, на крају крајева, ти у ово и ниси умешана, мајко. Је ли?

ЦЕРАЛД: Има ли још нешто што бисте желели да знате – што би требало да знате?

ИНСПЕКТОР: Има. Када је та веза окончана?

ЦЕРАЛД: Рећи ћу вам тачно. Прве недеље септембра. Тада сам морао некуд да отпатујем на неколико недеља, пословно, и у то време Дејзи је знала да је крај на помолу. Тако је и било. Раскинуо сам пре него што ћу отићи на пут.

ИНСПЕКТОР: Како је она то поднела?

ЦЕРАЛД: Боље него што сам се надао. Била је, како да кажем, врло ши-рокогруда.

ШИЛА (*иронично*): Таман згодно за тебе.

ЦЕРАЛД: Не, није ми било згодно. (*Застаје за часак, а онда, тихим гласом, њуним бола.*) Рекла ми је да је била срећнија неко икад дотад у животу, али да је знала да то неће моћи да траје, није ни очекивала да траје. Није ме уопште кривила. Камо среће да јесте! Можда би ми сад било лакше.

ИНСПЕКТОР: Морала је да се исели из оног стана?

ЦЕРАЛД: Јесте, тако смо се договорили. Током лета је била приштедела нешто новца. Живела је врло скромно од суме коју сам јој давао и није желела да узме ништа више. Али, ја сам инсистирао да јој за растанак поклоним довољно новца, мада то уопште није било нешто много, да је збринем бар до краја године.

ИНСПЕКТОР: Је ли вам рекла шта намерава да чини пошто сте је ви напустили?

ЦЕРАЛД: Није. Одбијала је да разговара о томе. Из неких њених речи схватио сам да је размишљала о томе да оде из Брумлија. Не знам шта је касније учинила. Је ли отишла?

ИНСПЕКТОР: Јесте. Отишла је и провела око два месеца у неком места-
шцу на мору.

ЦЕРАЛД: Сама?

ИНСПЕКТОР: Да. Мислим да је отишла да би била сама, да би мало била у
миру и тишини, да се сећа свега што је доживела с вама.

ЦЕРАЛД: Како сте то сазнали?

ИНСПЕКТОР: Водила је нешто као дневник. Ту каже да је морала да оде
некуда и проведе неко време на миру, да се сећа свега, „да то мало продужи”.
Осећала је да јој више никад неће бити тако добро, зато је хтела да то бар још
мало потраје.

ЦЕРАЛД (*озбиљно*): Разумем. Дакле, ја је више нисам видео и то је све што
могу да вам кажем.

ИНСПЕКТОР: То је и све што сам хтео да чујем од вас.

ЦЕРАЛД: У сваком случају, пошто сам ја сад, како да кажем, много више по-
гођен свим тим него што претпостављам да се на мени види и... Мислим, желео
бих да бар мало будем сам, било би ми драго ако бисте ми дозволили да одем.

ИНСПЕКТОР: Куда да одете? Кући?

ЦЕРАЛД: Не. Само бих да мало изађем напоље, да мало прошетам, само ма-
ло. Ако немате ништа против. Вратићу се.

ИНСПЕКТОР: У реду, господине Крофт.

ШИЛА: Али само за случај да заборавиш, или да одлучиш да се не вратиш,
Цералде, мислим да је боље да узмеш ово са собом. (*Враћа му њрсџен.*)

ЦЕРАЛД: Схватам. Мислим, очекивао сам то.

ШИЛА: Не мрзим те онако као пре пола сата, Цералде. У ствари, на неки чу-
дан начин, ваљда те сад поштујем више него икада досад. Не знам како, али знала
сам да си ме лагао свих оних месеци током прошле године кад готово и ниси до-
лазио да се видимо. Знала сам да је ту било нешто сумњиво. А сад си, ако ништа,
бар био поштен. И ја ти верујем све што си нам рекао о ономе како си јој у први
мах помагао. Из чистог сажалења. А у ствари, била је моја кривица што се она осе-
ћала онако очајно кад си је први пут срео. Ти и ја нисмо више исти људи који су
вечерас овде седели за вечером. Мораћемо да започнемо изнова, да се упознајемо
од почетка.

БИРЛИНГ: Види, Шила, ја нећу да га браним. Али ти би морала да схватиш
да многи млади људи...

ШИЛА: Немој се мешати, оче, молим те. Џералд зна шта мислим, а ти, колико видим, не знаш.

ЏЕРАЛД: Јесте, знам шта си хтела да кажеш. Али, ја ћу се вратити, ако је то у реду.

ШИЛА: У реду је.

ГЂА БИРЛИНГ: Па, ја стварно не знам. Мислим да смо ваљда свршили с овом грозном ствари...

ЏЕРАЛД: Ја не верујем у то. Извините ме.

Он излази. Они гледају за њим у тишини. Чује се како су се излазна врата залућила.

ШИЛА (ИНСПЕКТОРУ): Знате, ви му уопште нисте показали ону њену фотографију.

ИНСПЕКТОР: Нисам. Није било неопходно. А мислио сам и да је боље да му је не показујем.

ГЂА БИРЛИНГ: Имате фотографију те девојке?

ИНСПЕКТОР: Имам. Мислим да би требало и ви да је погледате.

ГЂА БИРЛИНГ: Не видим ниједан особит разлог да је гледам.

ИНСПЕКТОР: Ви вероватно не видите. Али боље ће бити да је погледате.

ГЂА БИРЛИНГ: Врло добро. *(Он јој показује фотографију и она је гледа тврдим погледом.)*

ИНСПЕКТОР *(узимајући фотографију)*: Препознали сте је?

ГЂА БИРЛИНГ: Не. Зашто бих је препознала?

ИНСПЕКТОР: Она се, наравно, могла мало променити у међувремену, али не верујем да се баш толико променила.

ГЂА БИРЛИНГ: Ја вас не разумем, инспекторе.

ИНСПЕКТОР: Мислите, одабрали сте се да ме не разумете, госпођо Бирлинг?

ГЂА БИРЛИНГ *(љушито)*: Мислила сам оно што сам рекла.

ИНСПЕКТОР: Ви ми не говорите истину.

ГЂА БИРЛИНГ: Молим!?

БИРЛИНГ *(гневно, ИНСПЕКТОРУ)*: Слушајте ме, ја ово нећу трпети, инспекторе. Одмах да сте се извинили!

ИНСПЕКТОР: Да се извиним за шта? За то што вршим своју дужност?

БИРЛИНГ: Не, него зато што се понашате тако увредљиво. Ја сам јавна личност...

ИНСПЕКТОР (*наглашавајући речи*): Јавна личност, господине Бирлинг, има неке одговорности исто као што има и неке привилегије.

БИРЛИНГ: Могуће. Али од вас нико није тражио да долазите овамо и говорите мени о мојим одговорностима.

ШИЛА: Надајмо се да није. Мада, ја се већ мало питам и о томе.

ГЂА БИРЛИНГ: Шта ти то значи, Шила?

ШИЛА: То значи да ми сад немамо никаквог оправдања да се правимо као да смо бољи него што јесмо и да то нећемо ни покушавати, ако имамо имало људских осећања. Отац је избацио ту девојку јер је тражила пристojну плату. Ја сам се нашла да је гурнем још даље, право на улицу, само зато што сам била онако кивна и што је она била лепа. Џералд ју је узео за љубавницу, а онда је одбацио кад је то њему одговарало. А ти се сад правиш да је ниси препознала по тој фотографији. Признајем да не знам зашто то радиш, али по твом држању одлично знам да си је заправо препознала. А ако не говориш истину, зашто би се инспектор извињавао? И зар вас двоје баш не видите да погоршавате ситуацију?

Окреће им леђа. Чујемо како су се ојетш залујила улазна вратица.

БИРЛИНГ: То су опет била врата.

ГЂА БИРЛИНГ: Мора да се Џералд вратио.

ИНСПЕКТОР: Осим ако ваш син није изашао напоље.

БИРЛИНГ: Идем да видим.

Брзо излази. ИНСПЕКТОР *се окреће* ГЂИ БИРЛИНГ.

ИНСПЕКТОР: Г-ђо Бирлинг, ви сте члан, истакнути члан, овдашње Добротворне женске установе, је ли тако?

ГЂА БИРЛИНГ *не одговара.*

ШИЛА: Хајде, мајко. То бар можеш да признаш. (ИНСПЕКТОРУ.) Јесте, члан је. Зашто?

ИНСПЕКТОР (*тихо*): То је организација којој се жене у невољи могу обратити за помоћ на разне начине. Је ли то тачно?

ГЂА БИРЛИНГ (*гостојанствено*): Тачно је. Урадили смо безброј корисних ствари помажући случајеве који су то заслуживали.

ИНСПЕКТОР: И пре две недеље одржан је састанак комисије за разматрање поднетих захтева?

ГЂА БИРЛИНГ: Могуће да јесте.

ИНСПЕКТОР: Ви одлично знате да јесте, Г-ђо Бирлинг. Ви сте лично председавали.

ГЂА БИРЛИНГ: Ако и јесам, шта се то вас тиче?

ИНСПЕКТОР (*веома строго*): Желите ли да вам то кажем једноставним речима?

Улази БИРЛИНГ *који изгледа прилично узнемирено.*

БИРЛИНГ: То мора да је био Ерик.

ГЂА БИРЛИНГ (*успаничено*): Јеси ли ишао горе, до његове собе?

БИРЛИНГ: Јесам. И викао сам на оба одморишта. То је могао бити само Ерик, оно што смо чули кад је неко изашао.

ГЂА БИРЛИНГ: Блесави дечак! Куда је могао да оде?

БИРЛИНГ: Не могу да се довијем. Али био је у једном од оних његових узрујаних стања и, мада нам он овде није потребан...

ИНСПЕКТОР (*упада му у реч, оширо*): И те како нам је потребан овде. Ако се убрзо не врати, ја ћу морати да пођем да га пронађем.

БИРЛИНГ и ГЂА БИРЛИНГ *згледају се узнемирено, гошво успаничено.*

ШИЛА: Вероватно је изашао да мало охлади главу. Брзо ће се он вратити.

ИНСПЕКТОР (*строго*): Надам се да хоће.

ГЂА БИРЛИНГ: А зашто се надате?

ИНСПЕКТОР: Објаснићу вам зашто кад ми одговорите на питања која сам вам поставио, госпођо Бирлинг.

БИРЛИНГ: Постоји ли неки разлог зашто би моја жена одговарала на ваша питања, инспекторе?

ИНСПЕКТОР: Постоји, и то врло јак разлог. Сећате се да нам је господин Крофт рекао, крајње искрено, како верујем, да са Евом Смит није разговарао, нити је видео још од септембра прошле године. Али, госпођа Бирлинг је разговарала с њом и видела је пре само две недеље.

ШИЛА (*заирејашћено*): Мајко!

БИРЛИНГ: Је ли то тачно?

ГЂА БИРЛИНГ (*после краће стијанке*): Јесте, сасвим је тачно.

ИНСПЕКТОР: Затражила је помоћ од ваше организације?

ГЂА БИРЛИНГ: Да.

ИНСПЕКТОР: Не као Ева Смит?

ГЂА БИРЛИНГ: Не. Нити као Дејзи Рентон.

ИНСПЕКТОР: Онда као ко?

ГЂА БИРЛИНГ: Прво, називала је себе госпођом Бирлинг...

БИРЛИНГ (*иренеражено*): Госпођом Бирлинг!?

ГЂА БИРЛИНГ: Да. Мислим да је то био напросто крајњи безобразлук. И то је учинила сасвим намерно. То је, природно, била једна од ствари које су ме унапред определиле против њеног случаја.

БИРЛИНГ: Тако бих и ја мислио. Последњи безобразлук!

ИНСПЕКТОР: Ви признајете да сте били унапред опредељени против њеног случаја?

ГЂА БИРЛИНГ: Да.

ШИЛА: Мајко, она је управо умрла језивом смрћу, не заборави то.

ГЂА БИРЛИНГ: Веома ми је жао. Али мислим да је за то сама крива.

ИНСПЕКТОР: Да ли је помоћ тој девојци ускраћена захваљујући вашем утицају, као најистакнутијег члана комисије?

ГЂА БИРЛИНГ: Могуће.

ИНСПЕКТОР: Је ли то било због вашег утицаја, или није?

ГЂА БИРЛИНГ (*лецнућа*): Јесте, било је. Није ми се допало њено држање. Дрско је употребљавала наше име, иако је касније изјавила да јој је оно напросто прво пало на памет. Када сам ја узела да је испитујем, признала је да нема никаквих права да користи то име, да није удата и да је прича коју је најпре испричала, о мужу који ју је напустио, била измишљена. Није ми требало много да извучем из ње целу истину, или бар део истине.

ИНСПЕКТОР: Због чега је тражила помоћ?

ГЂА БИРЛИНГ: Ви врло добро знате због чега је тражила помоћ.

ИНСПЕКТОР: Не, не знам. Знам да јој је помоћ била *пошребна*. Али, како нисам тамо био, не знам шта је тражила од ваше комисије.

ГЂА БИРЛИНГ: Ја мислим да о томе не би требало да расправљамо.

ИНСПЕКТОР: Не надајте се да ћете избећи расправу о томе, госпођо Бирлинг.

ГЂА БИРЛИНГ: Ако ви, инспекторе, мислите да можете извршити ма какав притисак на мене, грдно се варате. За разлику од ово троје, ја нисам учинила ништа због чега бих се стидела, или што би у истрази указало на моју кривицу. Девојка је молила да јој се помогне. Ми, са своје стране, дужни смо да помно испитамо сваку молбу која нам дође. Ја нисам била задовољна мол-

бом те девојке, учинило ми се да њен случај није за нас, па сам употребила свој утицај да се она одбије. И, упркос ономе што се њој после догодило, смаграм да сам извршила своју дужност. Зато, ако ми се више свиђа да о томе више не расправљам, ви немате моћ да ме натерате да променим своје мишљење.

ИНСПЕКТОР: Имам.

ГЂА БИРЛИНГ: Не, немате. Напросто зато што ја нисам учинила ништа погрешно. И ви то знате.

ИНСПЕКТОР (*врло срачунашио*): Ја мислим да сте ви урадили нешто страховито погрешно и да ћете због тога жалити до краја живота. Волео бих да сте вечерас били са мном у болници. Видели бисте...

ШИЛА (*ћрасне и ујада му у реч*): Не, немојте молим вас! Немојте опет то. Довољно сам већ то замишљала.

ИНСПЕКТОР (*врло срачунашио*): Онда, кад то замислите следећи пут, само се сетите да је та девојка требало да роди дете.

ШИЛА (*ужаснуша*): Не! О, како је то ужасно – ужасно! Како је уопште могла да пожели да се убије?

ИНСПЕКТОР: Тако што је много пута била избачена и згажена. Ово је био крај.

ШИЛА: Мајко, ти си то морала знати.

ИНСПЕКТОР: Зато што је требало да роди дете, обратила се за помоћ комисији ваше мајке.

БИРЛИНГ: Чекајте, то није био Џералд Крофт?

ИНСПЕКТОР (*пресеца га оштро*): Не, није. Нема везе с њим.

ШИЛА: Хвала богу да је тако! Мада не знам зашто би ми сад то било важно.

ИНСПЕКТОР (ГЂИ БИРЛИНГ): И ви немате ништа више да ми кажете, а?

ГЂА БИРЛИНГ: Рећи ћу вам оно што сам и њој рекла. Иди и потражи оца тог детета. То је његова одговорност.

ИНСПЕКТОР: То уопште не умањује вашу одговорност. Она се вама обратила за помоћ, у часу кад једној жени помоћ не може бити потребнија. А ви не само што сте је лично одбили, него сте се постарали да је и остали одбију. Она је била ту сама, без пријатеља, готово без пребијене паре, очајна. Није јој био потребан само новац, већ и савет, саучествовање, пријатељство. Ви имате децу. Морали сте знати како се она осећа. А ви сте јој залупили врата у лице.

ШИЛА (*саосећајно*): Мајко, мислим да је то било сурово и окрутно.

БИРЛИНГ (*сумњичаво*): Морам да кажем, Сибила, да нам ово, кад једном изиђе пред суд, неће донети много добра. Штампa то може очас да преузме...

ГЂА БИРЛИНГ (*сада узнемирено*): Ух, престаните с тим, обоје. И молим вас, пре него што опет почнете да ме и за шта осуђујете, сетите се да је нисам ја избацила с посла. А од тога је, вероватно, све почело. (*Окреће се ка Инспектору.*) У датим околностима ја сам сматрала да сам исправно поступила. Девујка је почела тако што нам је сервирала причу пуну лажи. Потом, кад сам из ње извукла истину, открила сам да она зна ко је детињи отац, знала је то врло добро, па сам јој рекла да је то њена ствар, да га натера да прихвати одговорност. Ако би он одбио да се ожени њоме, а по мом мишљењу њега би на то требало приморати, онда би, у најмању руку, био дужан да је издржава.

ИНСПЕКТОР: А шта је она на то одговорила?

ГЂА БИРЛИНГ: Ах, гомилу будалаштина.

ИНСПЕКТОР: Каквих будалаштина?

ГЂА БИРЛИНГ: Шта год да је било, знам да ме је то на крају навело да изгубим стрпљење. Она је узимала себи за право да се понаша крајње глупо. Позивала се на најчистија осећања и обзире који су потпуно незамисливи за девојку у њеној ситуацији.

ИНСПЕКТОР (*крајње озбиљно*): Њена ситуација сада је таква да лежи на бетонској плочи спржене утробе. (*Пошито БИРЛИНГ покушава да проишестује, окреће се њему.*) Човече, немојте ми сад ту муцати и грцати; стварно почињем да губим стрпљење с вама, људи. *Шиша је рекла?*

ГЂА БИРЛИНГ (*прилично заглашена*): Рекла је да је отац детета још врло млад момак, да је блескаст и пуст и да јако много пије. Није могло бити ни говора о томе да се уда за њега, то би било погрешно за обоје. Он јој је давао новац, али она више није хтела да узима новац од њега.

ИНСПЕКТОР: Зашто више није желела да узима новац од њега?

ГЂА БИРЛИНГ: Све саме којештарије. Нисам јој поверовала ниједну реч.

ИНСПЕКТОР: Ја вас не питам да ли сте поверовали. Желим да знам шта је она рекла. Зашто више није хтела да узима новац од тог момка?

ГЂА БИРЛИНГ: Ох, имала је неки измишљен разлог за то. Као да би девојка од те феле икада одбила новац!

ИНСПЕКТОР (*озбиљно*): Упозоравам вас да не погоршавате своју ситуацију. Који је разлог она навела за то што више није хтела да узима новац?

ГЂА БИРЛИНГ: Њена прича била је да је он једне вечери кад је био пијан поменуо нешто тако, нешто из чега је схватила да тај новац није био његов.

ИНСПЕКТОР: Одакле му, онда?

ГЂА БИРЛИНГ: Украо га је.

ИНСПЕКТОР: Значи, она се обратила вама за помоћ зато што није хтела да узима украден новац?

ГЂА БИРЛИНГ: То је прича коју је на крају испричала, пошто сам ја одбила да поверујем у првобитну причу, да је удата и да ју је муж напустио. Нисам видела зашто бих веровала да је та друга прича и мало веродостојнија од прве. Зато ви уопште нисте у праву кад тврдите да ћу због тога жалити док сам жива.

ИНСПЕКТОР: Али ако је њена прича била истинита, ако је тај момак њој стварно давао украден новац, онда је она дошла вама да моли за помоћ јер је желела да онај младић не упадне у још веће невоље, зар није тако?

ГЂА БИРЛИНГ: Могуће. Али мени је то изгледало бесмислено. И зато сам с пуним оправдањем саветовала своју комисију да не прихвати њену молбу.

ИНСПЕКТОР: Вама ни сад није жао, кад знате шта се тој девојци потом десило?

ГЂА БИРЛИНГ: Жао ми је што је завршила живот на тако грозан начин. Али не прихватам никакву кривицу за то, ни најмању.

ИНСПЕКТОР: Ко је, по вама, крив?

ГЂА БИРЛИНГ: Најпре, сама она.

ШИЛА (*горко*): Јер је дозволила оцу и мени да је избацимо с посла!

ГЂА БИРЛИНГ: Друго, кривим тог младог човека који је био отац њеног детета. Ако он, како је тврдила, није припадао њеној класи, и ако је био некакав млади и пијани докоњак, онда је то још јачи разлог да му се не допусти да се извуче. Требало је управо да послужи свима за пример. Ако је девојчина смрт икоме пала на душу, онда је то он.

ИНСПЕКТОР: И још, ако је њена прича била тачна, да је он крао новац...

ГЂА БИРЛИНГ (*сад већ ирилично узрујано*): Нема никакве потребе да претпостављамо...

ИНСПЕКТОР: Али ако ипак претпоставимо, шта онда?

ГЂА БИРЛИНГ: Онда би он био у потпуности одговоран, јер девојка не би ни долазила нама и не би ни била одбијена, да то све није било због њега.

ИНСПЕКТОР: Значи, он је главни кривац у сваком случају?

ГЂА БИРЛИНГ: Свакако. И требало би га најстроже казнити.

ШИЛА (*изненада усипаничена*): Мајко – стани, стани!

БИРЛИНГ: Ућути, Шила!

ШИЛА: Али, зар ви не видите...

ГЋА БИРЛИНГ (*сипрого*): Ти се вечерас понашаш као једно хистерично дериште. (ШИЛА *почиње тихо да йлаче*. ГЋА БИРЛИНГ *се окреће* ИНСПЕКТОРУ.) И ако бисте ви предузели неке кораке да пронађете тог младог човека и побринете се да он јавно призна своју одговорност, уместо што седите овде и постављате крајње излишна питања, тада бисте заиста вршили своју дужност.

ИНСПЕКТОР (*нейријатним йоном*): Не брините за то, госпођо Бирлинг. Ја ћу своју дужност извршити. (*Гледа на сати.*)

ГЋА БИРЛИНГ (*ликујући*): Драго ми је што то чујем.

ИНСПЕКТОР: Али само без журбе, знате. Да се постарам да тај младић послужи свима за пример, је ли? Јавно признање одговорности, хм?

ГЋА БИРЛИНГ: Свакако. То сматрам вашом дужношћу. А сада ћете нам, ван сваке сумње, пожелети лаку ноћ.

ИНСПЕКТОР: Не, не још. Чекам.

ГЋА БИРЛИНГ: Чекате на шта?

ИНСПЕКТОР: Да извршим своју дужност.

ШИЛА (*йошресено*): Али, мајко, зар не схваташ?

ГЋА БИРЛИНГ (*схваћајући*): Али свакако... мислим... па то је смешно...

Застаје и размењује йрестйрављене йогледе са мужем.

БИРЛИНГ (*сада ужаснути*): Слушајте, инспекторе, ви ваљда не покушава-те да нам кажете да – да је мој дечко – умешан у ову – ову...!?

ИНСПЕКТОР (*озбиљно*): Ако јесте, онда знамо шта треба да радимо, зар не? Госпођа Бирлинг нам је управо објаснила.

БИРЛИНГ (*згромљен*): Господе боже! Али, чекајте мало...

ГЋА БИРЛИНГ (*узрујано*): Ја не верујем у то. Ја нећу да верујем у то...

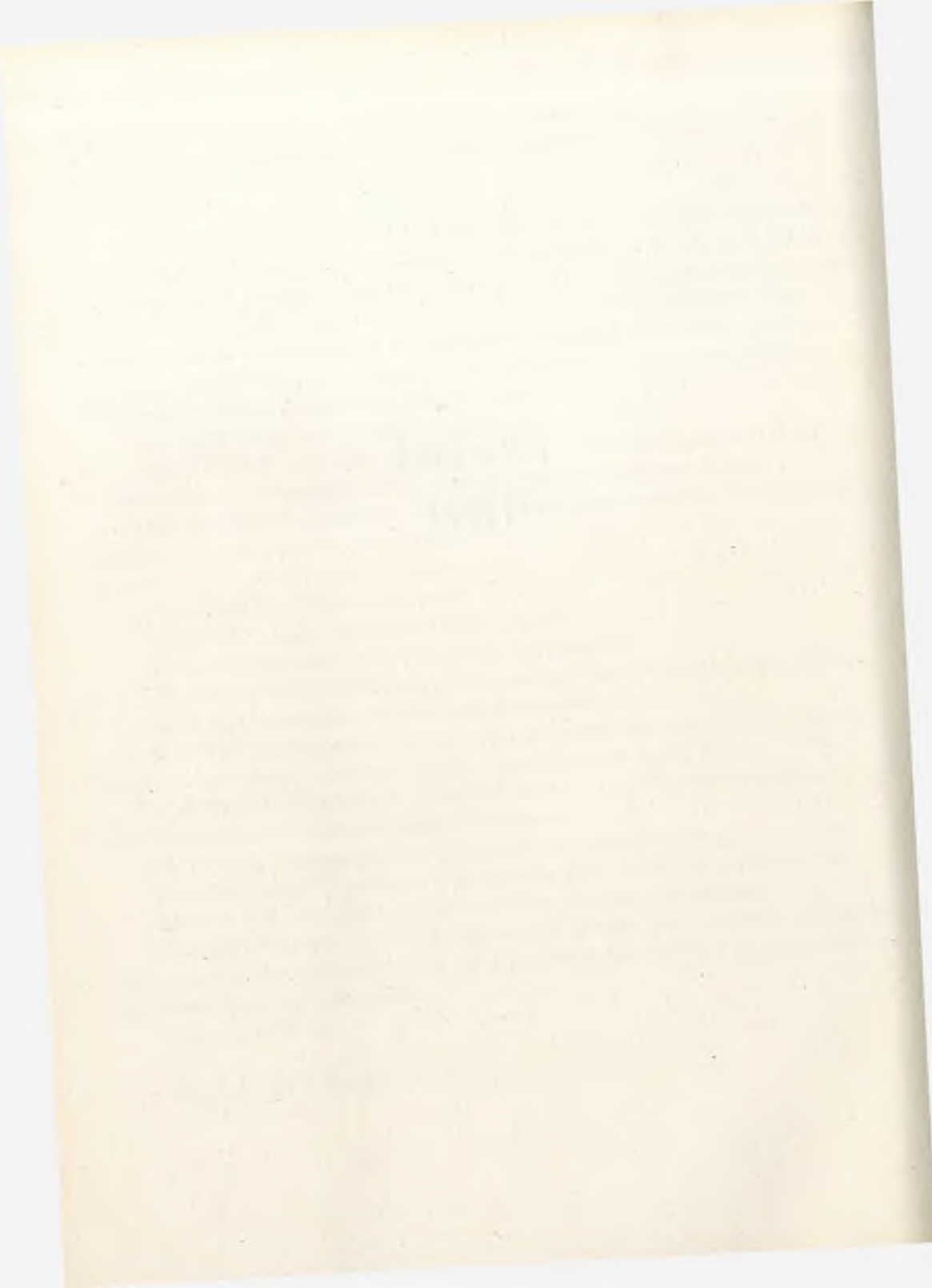
ШИЛА: Мајко, молила сам те и молила, и молила да станеш...

ИНСПЕКТОР *диже руку*. *Чујемо улазна вратиа*. Они чекају, йогледа уйр-ших у вратиа. Улази ЕРИК, који је блед као смрт и йомешен. Сусреће се с њихо-вим испитйивачким йогледима.

Завеса брзо пада.

КРАЈ ДРУГОГ ЧИНА

ТРЕБИ
ЧИН

Пошипуно исто као на крају Другог чина. ЕРИК стоји на самом улазу у собу а остали буље у њега.

ЕРИК: Знате, зар не?

ИНСПЕКТОР (*као пре тога*): Да, знамо.

ЕРИК *заћвара вратиа и улази дубље у собу.*

ГЂА БИРЛИНГ (*пошресено*): Ерик, ја у то не могу да верујем. То мора да је нека грешка. Ти не знаш о чему смо разговарали.

ШИЛА: Благо њему што не зна, зар не!

ЕРИК: Зашто?

ШИЛА: Зато што је мајка запела из петних жила да сву кривицу свали на младића који је увукао ону девојку у невољу, рекла је да се не би смело дозволити да се извуче, већ да би требало да послужи за пример свима...

БИРЛИНГ: Доста с тим, Шила.

ЕРИК (*горко*): Ниси ми баш олакшала ствар, је ли, мајко?

ГЂА БИРЛИНГ: Али ја нисам знала да је реч о *теби*, нисам ни сањала! Узгред, ти ниси тај тип, ти се никад не опијаш...

ШИЛА: Наравно да се опија. Рекла сам ти то.

ЕРИК: *Ти си јој рекла. Ух, ти мала змијо!*

ШИЛА: Не, то није фер, Ерик. Могла сам јој рећи месецима раније, али наравно да нисам. Рекла сам јој то тек вечерас, пошто сам видела да све излази на видело. Било је просто писано да све то изађе на видело вечерас. Зато сам помислила да би она требало и то да зна унапред. Не заборави, ја сам већ прошла кроз све то.

ГЂА БИРЛИНГ: Шила, ја напросто не разумем твој став.

БИРЛИНГ: Ни ја. Да имаш и најмање осећање лојалности...

ИНСПЕКТОР (*упада им у реч, златско*): Само часак, госпођо Бирлинг. Имаћете сви времена до миле воље да расправите своје породичне односе кад ја одем. Али сада, ја морам да чујем шта ваш син има да ми каже. (*Строго, свима широм.*) И бићу вам захвалан ако нас пустите да наставимо без даљих упадица. (*Окреће се ЕРИКУ.*) А сада да видимо.

ЕРИК (*ојађено*): Могу ли да најпре узмем једно пиће?

БИРЛИНГ (*ексцлудира*): Не!

ИНСПЕКТОР (*чврсто*): Да. (*Пошито БИРЛИНГ изгледа као да ће да игра с не и упадне у реч*) Ја знам, он је ваш син и ово је ваша кућа, али – погледајте га! Њему је сад потребно то пиће да би издржао до краја.

БИРЛИНГ (ЕРИКУ): У реду. Хајде.

ЕРИК *одлази да напиочи себи виски. Укујно његово држање док узима боцу и испија чашу одају да му је оипијање на брзину свакодневна рутина. Остали не скидају поглед с њега.*

(*горко*) Сад разумем многе ствари које раније нисам разумео.

ИНСПЕКТОР: Не почињите опет. Хоћу да наставимо. (ЕРИКУ.) Када сте упознали ту девојку?

ЕРИК: Једне вечери у новембру прошле године.

ИНСПЕКТОР: Где сте је срели?

ЕРИК: У Паласу, у бару. Седео сам тамо већ сат и више с двојицом-тројицом другара. Био сам већ добро повукао.

ИНСПЕКТОР: Шта се онда догодило?

ЕРИК: Почео сам нешто да јој причам и платио јој неколико пића. До фајронта сам био трештен.

ИНСПЕКТОР: Да ли је и она била пијана?

ЕРИК: Касније ми је рекла да је била донекле, углавном зато што није готово ништа јела целога дана.

ИНСПЕКТОР: Зашто је ишла тамо?

ЕРИК: Она није била од тих које тамо ординирају. Али – но, ја мислим да није знала шта да ради. Помињала је неку жену која је захтевала да она долази ту. То никад нисам тачно схватио.

ИНСПЕКТОР: И ви сте отишли с њом у њен стан те ноћи?

ЕРИК: Да, ја сам наваљивао да пођем, вероватно. Не сећам се најбоље, али она ми је касније рекла да није хтела да ме води, али да – но, ја сам био у

оном стању у којем фрајер лако може да постане незгодан. Претио сам да ћу да направим цумбус.

ИНСПЕКТОР: И тако вас је она пустила да уђете?

ЕРИК: И тада се то десило. Ја се чак и не сећам, то је најстрашније. О, боже мој! Како је све то глупо!

ГЂА БИРЛИНГ (*крликне*): Јао, Ерик, како си могао тако!?

БИРЛИНГ (*ошћиро*): Шила, одведи мајку тамо, у салон!

ШИЛА (*буни се*): Али ја хоћу да...

БИРЛИНГ (*ошћорије*): Чула си шта сам рекао. (*Нежније*) Хајде, Сибила.

Креће да отвори вратиа док ШИЛА изводи мајку из собе. Заћим он заћивара вратиа и враћа се.

ИНСПЕКТОР: Када сте се поново видели с њом?

ЕРИК: Неке две недеље касније.

ИНСПЕКТОР: Јесте ли се били договорили да се нађете?

ЕРИК: Не. Нисам могао да се сетим ни како се она зове, ни где станује. Све ми је то било врло мутно. Али десило се да сам је поново срео у бару у Паласу.

ИНСПЕКТОР: Јесте ли опет пили?

ЕРИК: Јесам, само тог пута се нисам онако убио од пића.

ИНСПЕКТОР: Али опет сте је отпратили до куће?

ЕРИК: Јесам. Тог пута смо мало разговарали. Рекла ми је нешто о себи, а и ја сам њој о себи. Рекао сам јој како се зovem и чиме се бавим.

ИНСПЕКТОР: И поново сте водили љубав?

ЕРИК: Да. Ја нисам био заљубљен у њу, и то, али свиђала ми се. Била је згодна и пријатна за дружење...

БИРЛИНГ (*грубо*): И зато си морао да идеш у кревет с њом?

ЕРИК: Па знаш шта, ја сам довољно одрастао да могу да се женим, зар не? А нисам ожењен и мрзим оне дебеле и маторе дромфуље што се смуцају околу, оне с којима стално виђам поједине твоје угледне пријатеље...

БИРЛИНГ (*бесно*): Нећу више да те чујем да тако говориш!

ИНСПЕКТОР (*врло ошћиро*): А ја нећу више да чујем вас двојицу да говорите о томе. Средите то касније. (ЕРИКУ.) Јесте ли се потом договорили да се виђате?

ЕРИК: Јесмо. И следећи пут, или онај наредни, она ми је рекла да мисли да је у другом стању. Није још била сасвим сигурна. А потом је била сигурна.

ИНСПЕКТОР: И била је, природно, врло забринута због тога?

ЕРИК: Јесте, а и ја сам био. Ја сам због тога био потпуно ван себе.

ИНСПЕКТОР: Да ли вам је предлагала да се ожените њоме?

ЕРИК: Не. Није желела да се уда за мене. Говорила је да је ја не волим, и све то тако. На неки начин, она се према мени односила као да сам дете. Мада ја имам готово исто толико година колико и она.

ИНСПЕКТОР: И шта сте ви намеравали да учините?

ЕРИК: Па, она није имала никакав посао, а није нешто ни покушавала да га поново нађе. Ни уштеђевине није имала, па сам ја инсистирао да јој дајем колико да може да живи. Док она једном није рекла да више неће да узима новац од мене.

ИНСПЕКТОР: Колико сте јој дали све укупно?

ЕРИК: Мислим око педесет фунти, све у свему.

БИРЛИНГ: Педесет фунти – поврх пијанчења и оноликог ландррања! Одакле теби педесет фунти?

Пошто ЕРИК не одговара,

ИНСПЕКТОР: То је и моје питање.

ЕРИК (*ојађено*): Узео сам их... Узео сам их из канцеларије.

БИРЛИНГ: Из моје канцеларије?!

ЕРИК: Да.

ИНСПЕКТОР: Мислите, украли сте тај новац?

ЕРИК: Не баш.

БИРЛИНГ (*бесно*): Шта хоћеш да кажеш тиме не баш?

ЕРИК *не одговара, јер сада се враћају* ГЂА БИРЛИНГ и ШИЛА.

ШИЛА: За ово ја нисам крива.

ГЂА БИРЛИНГ (БИРЛИНГУ): Извини, Артуре, али ја лепо нисам могла да останем тамо. Морала сам да чујем шта се збива.

БИРЛИНГ (*дивље*): Па ево, ја могу да ти кажем шта се збива. Признао је да је он одговоран за девојчино стање, а сада нам управо говори и да ју је снабдевао новцем који је крао из канцеларије!

ГЂА БИРЛИНГ (*шокирана*): Ерик! Крао си новац!?

ЕРИК: Не, нисам баш. Намеравао сам да га вратим.

БИРЛИНГ: Ту причу смо већ слушали. Како би могао да га вратиш?

ЕРИК: Некако бих се снашао. Било је нормално да добијам нешто за трошак.

БИРЛИНГ: Не разумем како си успео да узмеш толико из канцеларије а да нико не примети.

ЕРИК: Било је неких ситних рачуна за наплату, па сам тражио од клијената да ми дају у готовом.

БИРЛИНГ: Издавао си признанице, а новац задржавао, је ли?

ЕРИК: Да.

БИРЛИНГ: Мораш ми дати списак тих рачуна. То морам хитно покрити. Будало једна! Зашто се ниси обратио мени кад си упао у ту гужву?

ЕРИК: Зато што ти ниси та врста оца којој се момак може обратити кад има неки проблем, ето зашто.

БИРЛИНГ (*бесно*): Не разговарај тако са мном! Твој проблем је – ти си један размажени...

ИНСПЕКТОР (*прекида га*): А мој проблем је то што немам много времена. Моћи ћете да распоредите одговорност међу собом кад ја одем. (ЕРИКУ.) Још само једно, последње питање, то је све. Девојка је открила да је новац који сте јој ви давали украден, је ли тако било?

ЕРИК (*ојађено*): Јесте. То је било најгоре. Није хтела више да узима, и није хтела више ни да се виђа са мном. (*Огједном, узнемираним тшоном.*) Чекајте, али одакле ви све то знате? Је ли вам она рекла?

ИНСПЕКТОР: Није. Није ми ништа рекла. Ја никад нисам ни разговарао с њом.

ШИЛА: Рекла је мајци.

ГЂА БИРЛИНГ (*усљаничено*): Шила!

ШИЛА: Па шта, он мора да зна.

ЕРИК (ГЂИ БИРЛИНГ): Рекла је теби? Је ли долазила овамо? Али, стани, то није могла учинити, она није знала чак ни да ја овде живим. Шта се догодило? (ГЂА БИРЛИНГ, *пошресена, одмахује главом, али ништа не одговара.*) Дај, што само тако гледаш!? Реци ми – реци ми – шта се десило?

ИНСПЕКТОР (*шихо, ауторитативно*): Ја ћу вам рећи. Обратила се комисији којом председава ваша мајка да моли за помоћ, пошто више није хтела да има ништа с вама. Ваша мајка је одбила да јој помогне.

ЕРИК (*на граници нервног слома*): Онда – ти си је онда убила! Она ти је дошла да би мене заштитила, а ти си је избацила! Јесте, и ти си је убила, и дете које је носила, моје дете, твоје рођено унуче – ти си их обоје убила, проклета да си, проклета!

ГЂА БИРЛИНГ (*сада веома пошресено*): Не, Ерик, молим те, па нисам знала, нисам разумела...

ЕРИК (*гошово прешећи*): Ти ништа не разумеш! Никад ништа ниси разумела. Никад ниси ни покушавала, ти...

ШИЛА (*престрављено*): Ерик, не, немој!..

БИРЛИНГ (*разбеснело, ујада*): Шта, ти, хистерична млада будало! Натраг, натраг, или ћу сад...

ИНСПЕКТОР (*преузима контролу, зајоведнички*): *Стојте!* (Они се сви одједном ућишају и буље у њега.) Умукните за тренутак и слушајте ме. Ја не желим да знам ништа више. Ни ви не желите. Та девојка се убила, и умрла је језивом смрћу. Али, свако од вас помогао јој је да се убије. Упамтите то. И никад немојте заборавити. (Он пажљиво посматра сваког од њих, једно по једно.) Но, мислим да никад и нећете. Запамтите шта сте учинили, госпођо Бирлинг. Ви сте је одбацили кад јој је помоћ била најпотребнија. Одбили сте да јој пружите чак и ону бедну малецку добротворну помоћ коју сте били овлашћени да јој подарите. Запамтите шта сте урадили.

ЕРИК (*несрећно*): Боже господе, ја сигурно нећу заборавити.

ИНСПЕКТОР: А ви сте је просто искористили за крај једне тупе, пијане ноћи, као да је животиња, као да је нека ствар а не људско биће. Не, ви сигурно нећете заборавити. (*Гледа у ШИЛУ.*)

ШИЛА (*горко*): Знам. Ја сам је избацила с посла. Ја сам све започела.

ИНСПЕКТОР: Ви сте припомогли, али нисте ви све започели. (*Гошово дивље, БИРЛИНГУ.*) Ви сте све започели. Она је тражила двадесет пет шилинга недељно место двадесет два и по. А ви сте је приморали да плати високу цену за то. А сада ће она вас приморати да платите још вишу цену.

БИРЛИНГ (*несрећно*): Слушајте, инспекторе, ја бих дао хиљаде, да, хиљаде...

ИНСПЕКТОР: Нудите новац у погрешно време, господине Бирлинг. (Он чини покрет као да окончава цели сусрет, можда зашвара бележницу, или сл. *Зашиш презриво-ироничним погледом прелази с једног на друго.*) Не, мислим да ниједно од вас неће ово заборавити. А ни онај младић, Крофт, мада је он маркар осећао нешто за њу и усрећно је за неко време. Ето, Ева Смит је отишла с овог света. Више јој не можете наудити. А не можете јој више ни помоћи, исто тако. Не можете чак ни рећи „Извини, Ева Смит.”

ШИЛА (*која тихо плаче*): То је најгоре.

ИНСПЕКТОР: Али само упамтите ово. Једна Ева Смит је умрла, али ту су још милиони и милиони Ева Смит и Џонова Смит који су и даље ту с нама, са

својим животима, својим надама и страховима, својим патњама, и шансама за срећу, сви измешани с нашим животима, с оним што мислимо и оним што говоримо и радимо. Ми не живимо сами. Ми смо делови једног бића. Ми смо одговорни једно за друго. И ја вам кажем да ће ускоро доћи време када ће људи, ако не буду научили ту лекцију, морати да је науче у ватри и крви и најгрознијим мукама. Лаку ноћ!

Он иде право према враћима, остављајући њих да буље, покуњени и зачуђени. ШИЛА и даље тихо плаче. ГЂА БИРЛИНГ се стројошћала у једну стројлицу. ЕРИК блуди погледом у очајању. БИРЛИНГ, једини активан, чује да су се улазна враћа залућила, оклевајући креће према враћима, зашћаје, пошћишћено гледа у остћалих шћроје, зашћим шћочи себи шћиће и истћија га наискћай.

БИРЛИНГ (*гневно*, ЕРИКУ): Тебе ја кривим за ово!

ЕРИК: Па мене, наравно, кога би ти другог!

БИРЛИНГ (*гневно*): Да, а ти још и не видиш све што си урадио. Већи део тога вероватно ће процурети. То ће бити јавни скандал!

ЕРИК: Ха, баш ме брига за то!

БИРЛИНГ: Тебе? Тебе, по прилици, није брига ни за шта! Али мене јесте. Био сам готово сигуран да ћу добити титулу витеза приликом следеће промоције...

ЕРИК *се смеје готћово хистћерично и показује прстћом на њега.*

ЕРИК (*смеје се*): О-јој, господе боже! Какве везе сад има да ли ћеш добити титулу витеза или нећеш!?

БИРЛИНГ (*громогласно*): За тебе то нема никакве везе. Јасно, за тебе ништа нема везе! Али могло би те занимати да знаш да ћеш морати да радиш а да нећеш добијати плату све док и последњи пени од оног новца који си украо не буде враћен. И нема више оног пијанчења свуда по граду и вуцарања са женама из Паласа!

ГЂА БИРЛИНГ (*оживљавајући*): То и ја мислим. Ерик, ја те се апсолутно стидим.

ЕРИК: Па, ја те не кривим за то. Само не заборави да се и ја стидим вас, обоје вас.

БИРЛИНГ (*гневно*): То заборави. Оно што смо твоја мајка и ја урадили било је у сваком погледу оправдано, једино што је после испало несрећно, то је све.

ШИЛА (*презриво*): То је све!

БИРЛИНГ: А ти, шта ти имаш да кажеш на то?

ШИЛА: Не знам одакле да почнем.

БИРЛИНГ: Онда немој ни да почињеш! Нико не жели да те слуша.

ШИЛА: И ја сам се понела лоше. Знам да јесам. И стидим се тога. Али ви сад почињете све испочетка, правите се као да се баш ништа није ни догодило.

БИРЛИНГ: Баш ништа се није догодило!? Па зар ја малопре нисам рекао да ће избити јавни скандал, осим ако будемо имали много среће! А ко ће овде имати због тога више проблема од мене?

ШИЛА: Али ја не говорим о томе. Баш ме брига за то. Поента је у томе што ти, изгледа, ништа ниси научио из овога.

БИРЛИНГ: Мислиш да нисам? Е па, ту страшно грешиш. Ја сам вечерас научио много. А ти, надам се, не желиш да ти испричам шта сам то научио. Кад се осврнем на ово вече, кад помислим како сам се осећао док је нас петоро седело и вечерало за овим столом...

ЕРИК (*уђага му у реч*): Да, а сећаш ли се шта си рекао Џералду и мени после вечере, кад си се био онако разракољио? Рекао си нам да човек мора да гради свој сопствени пут, да брине о себи и гледа своја посла, и да не смемо уопште да обраћамо пажњу на оне манијаке који нам говоре да свако мора да брине о сваком другом, као да смо сви помешани у једну масу. Сећаш се тога? Да, а онда је један од тих манијака ушао овамо – онај инспектор. (*Горко се смеје.*) Нисам нешто приметио да си њему рекао како сваки човек живи за себе.

ШИЛА (*с нагло усредсређеном пажњом*): Је ли инспектор тада дошао, баш пошто је отац говорио о томе?

ЕРИК: Јесте. Па шта с тим?

ГЂА БИРЛИНГ: Да, у чему је ствар, Шила?

ШИЛА (*полагано*): То је чудно, врло чудно. (*Посматра их замишљено.*)

ГЂА БИРЛИНГ (*донекле узбуђено*): Знам шта хоћеш да кажеш. Зато што сам се и ја сама питала.

ШИЛА: То сад није тако битно, разуме се, али *да ли је он стварно полицијски инспектор?*

БИРЛИНГ: Па, ако није, онда је то и те како битно. Онда је то драстична разлика.

ШИЛА: Не, нема никакве разлике.

БИРЛИНГ: Не причај глупости! Наравно да има.

ШИЛА: Е па за мене нема. А не би требало да је има ни за вас.

ГЂА БИРЛИНГ: Не буди дете, Шила!

ШИЛА (*пага у ваишу*): Нисам дете. Ако хоћете да знате, вас двоје се нашате детињасто, јер упорно избегавате да погледате чињеницама у очи.

БИРЛИНГ: Не дозвољавам да ми говориш такве ствари. Још само једну реч и истераћу те из собе!

ЕРИК: А то би за њу било грозно, је л' да?

ШИЛА: Ја свакако идем, још само часак-два. Али, зар ви не схватате: ако је све ово што је ноћас изишло на видело истина, онда није битно ко нас је на-терао да признамо. А *јесте* истина, зар не? Ти си девојку избацио с једног посла, ја с другог. Цералд ју је издржавао као љубавницу једно време, говорећи да је презаузет на послу, па тобоже не стиже да се виђа са мном. Ерик – хајде, знамо шта је Ерик урадио. А мајка је показала камено срце и задала јој завршни ударац који ју је докрајчио. То је оно што је битно, а не да ли је онај човек стварно иследник или није.

ЕРИК: Што се нас тиче, био је још какав иследник!

ШИЛА: То и ја кажем, Ерик. Али ако вам је то нека утеха, а мени није никаква, ја се нешто мислим – и то ми је онако магловито било на уму све време – да има нешто чудно у вези с тим човеком. Ни у једном часу није изгледао као неки обичан полицијски инспектор.

БИРЛИНГ (*врло узбуђено*): Ту си у праву. И ја сам то осетио. (ГЂИ БИРЛИНГ.) А ти?

ГЂА БИРЛИНГ: Па, морам да кажем да се понашао сасвим неуобичајено; тако – тако сирово – и тако самоуверено...

БИРЛИНГ: Па гледајте само на који је начин разговарао са мном. Да мени каже да завежем, и те ствари! Он сигурно зна да сам ја бивши градоначелник и да сам члан судског већа, и шта сам и ко сам. И уопште, начин на који је говорио. Сећате се? Мислим, *они* тако не говоре. Имао сам посла с десетином њих.

ШИЛА: У реду. Али то ипак није битно, то могу да ти кажем.

ГЂА БИРЛИНГ: Наравно да је битно.

ЕРИК: Не, Шила је у праву. Није битно.

БИРЛИНГ (*гневно*): Па то је стварно сулудо, то што ви говорите. За тебе је то *ужасно* битно. Признао си крађу, и он сад зна све о томе и може то да напише у извештају, а ако дође до тога, изнеће то и пред судом. Он не може ништа твојој мајци, Шили и мени, осим, можда, да нам натовари да се мало обрукамо у очима јавности; али тебе – тебе може да уништи! То да знаш.

ШИЛА (*долагано*): Тешко да смо ми њему иједног момента рекли нешто што он већ није знао. Јесте ли то приметили?

БИРЛИНГ: То није ништа. Имао је неке мрвице информација, оно што је остало записано код девојке, уз неколико проницљивих нагађања. Али чињеница је да би он врло мало постигао да само ми нисмо онолико тртљали. (*Гледа их љушћиво*.) И заиста, кад сад боље размислим, не могу да схватим зашто сте сви ви онако спремно износили све живо.

ШИЛА: Сад је лако причати. Али он је умео да нас наведе да признамо.

ГЂА БИРЛИНГ: Мене ни у ком случају није натерао да *признам*, како ти то називаш. Ја сам му просто саопштила да сам само извршила своју дужност.

ШИЛА: Ох – мајко!

БИРЛИНГ: Чињеница је, дозволили сте да вас насанка. Тачно – да вас насанка!

ГЂА БИРЛИНГ (*протхестујући*): Побогу, Артуре!

БИРЛИНГ: Не, не ти, драга. Него ово двоје. Том човеку ми очито нисмо симпатични. Имао је свој суд о томе унапред, од почетка. Вероватно је социјалиста, или нека слична лудачка фела, бар је говорио као неки такав тип. И онда, место да му се супротставимо, ви сте пустили да вас изблефира и наведе да му испричате све своје приватне ствари. Требало је да му се чврсто одупрете.

ЕРИК (*заједљиво*): Па знаш шта, ја нешто нисам приметио да су му се ти супротстављао.

БИРЛИНГ: Нисам, јер си дотле ти већ признао да си узимао паре. Какве сам шансе ја имао после тога? Био сам будала што нисам инсистирао на томе да поразговарам с њим у четири ока.

ЕРИК: То ти не би пошло за руком.

ШИЛА: Наравно да не би.

ГЂА БИРЛИНГ: Дакле стварно! По томе како ви, децо, говорите, испада да бисте радије помогли њему него нама. Сад лепо умукните да отац смисли шта треба да радимо. (*С нагом гледа у БИРЛИНГА*.)

БИРЛИНГ (*сумњичаво*): Да, дабоме. Мораћемо нешто да урадимо, и то ће мо морати брзо да радимо. (*Док он оклева да настави, чује се звоно на улазним вратима. Они се узнемирено згледају*.) Ко је то сад? Да ја, можда, одем да видим?

ГЂА БИРЛИНГ: Немој, Една ће отићи. Рекла сам јој да сачека, да нам спреми чај.

ШИЛА: То се можда Џералд вратио.

БИРЛИНГ (*с олакшањем*): Да, разуме се. Заборавио сам на њега.

Појављује се ЕДНА.

ЕДНА: Стигао је господин Крофт.

Појављује се ЦЕРАЛД, ЕДНА се повлачи.

ЦЕРАЛД: Надам се да се не љутите што сам се вратио?

ГЂА БИРЛИНГ: Не, наравно да се не љутимо, Цералде.

ЦЕРАЛД: Вратио сам се због једног нарочитог разлога. Када је онај инспектор отишао?

ШИЛА: Пре само неколико минута. Све нас је обрадио.

ГЂА БИРЛИНГ (*ојомињући*): Шила!

ШИЛА: Цералд би такође требало да зна.

БИРЛИНГ (*журно*): Дај, дај, нема потребе да га гњавимо с тим будалаштинама.

ШИЛА: У реду. (ЦЕРАЛДУ.) Али сви смо уплетени у то, до гуше. Било је још горе откако си ти отишао.

ЦЕРАЛД: Како се он понашао?

ШИЛА: Био је – да се престравиш.

БИРЛИНГ: Ако мене питаш, понашао се на врло чудноват и сумњив начин.

ГЂА БИРЛИНГ: Простачки начин на који се обраћао господину Бирлингу и мени – то је било крајње необично!

ЦЕРАЛД: Хм, хм!

Они истинивачки гледају у њега.

БИРЛИНГ (*узбуђено*): Ти нешто знаш. Шта?

ЦЕРАЛД (*полако*): Тај човек није био из полиције.

БИРЛИНГ (*иренеражено*): Шта!?

ГЂА БИРЛИНГ: Јеси ли сигуран?

ЦЕРАЛД: Готово сам сигуран. То сам дошао да вам кажем.

БИРЛИНГ (*узбуђено*): Ти си момак и по! Распитао си се о њему, а?

ЦЕРАЛД: Јесам. Срео сам успут једног полицијског наредника с којим се знам. Питао сам га за тог инспектора Гула и описао му овог бају врло детаљно, а он ми се клео да овде у полицији нема никаквог инспектора Гула, нити икога ко би му био сличан.

БИРЛИНГ: Ниси му рекао...?

ЦЕРАЛД (*ирекида га*): Не, не. Заобишао сам то тако што сам рекао да сам се препирао с неким. Али поента је у томе што је овај наредник сто посто си-

гуран да код њих нема ни једног јединог инспектора који би лично на оног човека који је био овде.

БИРЛИНГ (*узбуђено*): Ђаво да га носи! Преварант!

ГЂА БИРЛИНГ (*ликујући*): Па зар вам ја нисам рекла!? Зар вам нисам рекла да не могу ни да замислим да неки полицијски инспектор *онако* разговара с нама?

ЦЕРАЛД: Па да, били сте у праву. Не постоји такав инспектор. Ми смо обманути.

БИРЛИНГ (*почиње да шетика*): Ја ћу то морати још једном да проверим.

ГЂА БИРЛИНГ: Шта мислиш да урадиш?

БИРЛИНГ: Позваћу телефоном шефа полиције, пуковника Робертса.

ГЂА БИРЛИНГ: Пази шта ћеш рећи, драги.

БИРЛИНГ (*већ на телефону*): Наравно. (*Телефонира.*) Дајте ми Брумли, осам седам пет два. (*Осталима, док чека.*) Ово сам ионако мислио да урадим. И ја сам све време нешто сумњао. (*У телефон.*) Пуковника Робертса, молим вас. Господин Артур Бирлинг овде... Е, Робертсе, овде Бирлинг. Извини што те зовем овако касно, али можеш ли да ми кажеш имате ли однедавна код вас на списку неког инспектора Гула... Гул, Г-У-Л... Новодошавши, да... онако, висок, глатко избријан. (*Овде он описује како изгледа глумац који игра ИНСПЕКТОРА.*) Разумем, да... па да, то онда решава ствар... Не, само смо се овде нешто препирали... Лаку ноћ. (*Спушта слушалицу и гледа у остале.*) У полицији нема никаквог инспектора Гула. Тај човек дефинитивно није био полицијски инспектор! Као што Цералд каже, ми смо обманути.

ГЂА БИРЛИНГ: Све време сам то осећала. Уопште није говорио као полицајац. Уопште није ни лично на полицајца.

БИРЛИНГ: То је велика разлика, видиш. У ствари, сад је *све* скроз друкчије.

ЦЕРАЛД: Наравно!

ШИЛА (*горко*): Претпостављам и да смо сви ми сад добри људи.

БИРЛИНГ: Ако немаш ништа паметније да кажеш од тога, Шила, онда боље умукни.

ЕРИК: Мада, она је у праву.

БИРЛИНГ (*гневно*): А *и*еби би нарочито било боље да умукнеш. Да је оно стварно био полицијски инспектор, и да је чуо шта си причао...

ГЂА БИРЛИНГ (*ојомине га*): Артуре – пази!

БИРЛИНГ (*хитро*): Да, да.

ШИЛА: Ето видиш, Џералде, ти не смеш да знаш за остале наше злочине и идиотлуке.

ЏЕРАЛД: То је сасвим у реду, и не желим да знам. (БИРЛИНГУ.) Како ви сад објашњавате све ово? Је ли то била нечија неслана шала?

БИРЛИНГ: Па наравно. Неко нам је наместио тог чову да дође овамо и да нас насамари. Има људи у овом граду који ме толико не воле да би могли да ураде тако нешто. Требало је да у старту прозremo о чему је реч. Да је све ишло нормално, мени то сигурно не би промакло. Али доћи тако, банути право на нашу малу прославу, баш кад смо сви били онако добро расположени!.. Па нормално да ме је ухватио на брзину!

ГЂА БИРЛИНГ: Волела бих да сам ја била ту кад је тај човек стигао. Онда бих ја њему поставила неколико питања, пре него што му дозволим да он нешто пита нас.

ШИЛА: Сад је то лако рећи.

ГЂА БИРЛИНГ: Ја сам била једина која му није попустила. А сад мислим да морамо да расправимо ту ствар мирно и разборито, и да одлучимо да ли треба нешто да предузимамо тим поводом.

БИРЛИНГ (*одобравајући од свег срца*): Апсолутно си у праву, драга моја. Засад смо установили једну чињеницу – тај чова био је варалица и успео је да нас насамари. А то још не мора бити крај целој причи, ни у ком случају.

ЏЕРАЛД: Ја сам убеђен да и неће.

БИРЛИНГ (*живо заинтересован*): Убеђен си, а? Добро. (ЕРИКУ, који се врти.) Ерик, седи!

ЕРИК (*јетико*): Са мном је све у реду.

БИРЛИНГ: Све у реду? С тобом ништа није у реду! И не мораш да стојиш ту као неки – као неки...

ЕРИК: Као неки – шта?

БИРЛИНГ: Као да немаш ништа с нама. Само помисли на свој положај, младићу. Ако је ико до грла у овоме, то си ти. Зато би ти боље било да мало слушаш шта се говори.

ЕРИК: Ја и слушам. Само што превише чујем, то је проблем.

ШИЛА: И мој, исто.

БИРЛИНГ: Ама слушајте вас двоје! Ако се још осећате као на ватри, онда је најмање што бисте могли да учините, да умукнете. Препустите то нама. Призна-

јем да су нас смицалице тог прикана мало помеле. Али сад смо га раскринкали и све што треба да се учини јесте да сачувамо хладну главу. Сад је ред на нас.

ШИЛА: Ред на нас да учинимо шта?

ГЂА БИРЛИНГ (*оштро*): Да се понашамо разумно, Шила, а то тражи да се мало више потрудиш.

ЕРИК (*експлодира*): Какве има користи од тога да се понашамо разумно!? Ви сад почињете да се правите као да се ништа заправо није ни догодило. Ја то не могу тако да гледам. Та девојка је и даље мртва, је ли тачно? Нико је није вратио у живот. Или можда јесте?

ШИЛА (*са жаром*): Тачно то и ја мислим, Ерик. А они то очито не разумеју.

ЕРИК: Ко год био тај фрајер, остаје чињеница да сам ја урадио оно што сам урадио. И мајка је урадила то што је урадила. И сви ви остали урадили сте јој што сте урадили. То је и даље иста одвратна прича, било да смо је испричали полицијском инспектору, било неком другом. По теби, требало би да се ја сад осећам много боље. (ЦЕРАЛДУ.) Ја сам украо нешто новца, Цералде, нема проблема да и ти то знаш... (*Пошио Бирлинг покушава да га сиречи*) Баш ме брига, нека га, нека зна. Новац није оно што је битно. Битно је шта се догодило тој девојци и шта смо јој сви урадили, само то је битно. А ја се и даље осећам исто у вези с тим, и ето зашто не могу мирно да седим и водим пријатну конверзацију.

ШИЛА: Ерик је апсолутно у праву. А то је и најбоље што је ма ко од нас вечерас рекао, штавише, то ми помаже да се мало мање стидим свих нас. Ви, заправо, стално почињете изнова да се правите луди.

БИРЛИНГ: Гледај – ама, богу ли ти твога!

ГЂА БИРЛИНГ (*прошестујући*): Артуре!

БИРЛИНГ: Извини, драга, али кад ме они тако ђаволски изводе из такта. Они напосто неће ни да покушају да схвате наш положај, неће да сагледају разлику ако оволика гомила ђубрета остане у кући и ако се од тога направи читав јавни скандал.

ЕРИК (*виче*): А ја кажем да је девојка мртва и да смо сви ми учествовали у њеном убиству. То је оно што је битно.

БИРЛИНГ (*иакође виче, прешећи ЕРИКУ*): А ја кажем: или прекини да вичеш, или излази напоље! (*Гледа бесно у њега, али насјавља мирним тоном.*) Други очеви које знам досад би те избацили из куће, још како. Зато држи језик за зубима ако хоћеш да останеш овде.

ЕРИК (*тихо, горко*): Боли ме брига да ли ћу остати овде или нећу.

БИРЛИНГ: Остаћеш довољно дуго да можеш да ми даш списак оних рачуна које си покрао и, дабоме, да ми то све отплатиш.

ШИЛА: Али то неће вратити Еву Смит у живот, или можда хоће?

ЕРИК: И то неће променити чињеницу да смо је сви ми гурнули у смрт.

ЏЕРАЛД: Али, да ли је то чињеница?

ЕРИК: Наравно да јесте. Ти још не знаш целу причу.

ШИЛА: Претпостављам да ћеш сада изаћи и с доказима да ниси провео цело прошло лето с њом док ти је била љубавница уместо да будеш са мном, а?

ЏЕРАЛД: Ја јесам био с њом прошлог лета. То сам признао. И жао ми је због тога, Шила.

ШИЛА: Па, и ја морам да признам да си се мало лакше извукао од нас осталих. Инспектор је то и сам рекао.

БИРЛИНГ (*љубитиљиво*): Није он никакав инспектор!

ШИЛА (*надајући у ватру*): Е па, он нас је сасвим добро инспицирао. И немој нас сад опет наводити да врдамо и да се правимо луди. Ми смо сви заједно натерали ту девојку да се убије.

ЏЕРАЛД: Да ли смо? Ко то каже? Јер, пази, нема правих доказа да јесмо као што нема ни доказа да је онај даса био полицијски инспектор.

ШИЛА: И те како их има.

ЏЕРАЛД: Не, нема их. Погледај мало. Овде се појављује човек који се представља као полицајац. То је нека превара. И сад, шта ради? Врло вешто, користећи се мрвицама информација које је купио овде-онде, он нас изблефира и наведе да признамо да смо сви били умешани у живот те девојке, на овај или на онај начин.

ЕРИК: Као што смо и били.

ЏЕРАЛД: Али како ти знаш да је *та* реч о *истој* девојци?

БИРЛИНГ (*са жаром*): Па да, чекај мало! Да видимо мало како се то уклапа. Стани, (*оклевајући*) не, не уклапа се.

ЕРИК: Ми смо сви то прихватили.

ЏЕРАЛД: У реду, ви сте сви прихватили да сте имали нешто с неком девојком. Али како знате да је то једна те иста девојка?

Гледа их лидујући, једно по једно. Док они покушавају да се поврате од збуњености, окреће се према БИРЛИНГУ, после крајке станке.

Погледајте мало, господине Бирлинг. Ви сте избацили с посла девојку по имену Ева Смит. Ви сте је заборавили, али он вам показује њену фотографију и ви се тада сетите. Тачно?

БИРЛИНГ: Да, тај део је јасан као дан. Али шта после?

ЦЕРАЛД: Па, он однекуд зна да је Шила једном испословала да неку девојку отпусте из Милвордове робне куће. Говори нам да је то иста та Ева Смит, а Шили показује фотографију, коју она препознаје.

ШИЛА: Да, исту фотографију.

ЦЕРАЛД: Како знаш да је то била иста фотографија? Јеси ли видела ону коју је показао твом оцу?

ШИЛА: Не, нисам.

ЦЕРАЛД: А да ли је твој отац видео ову коју је показао теби?

ШИЛА: Није. Сад видим шта мислиш.

ЦЕРАЛД: Ми немамо никаквог доказа да је то била иста фотографија, а то значи да нема доказа ни да је оно била иста девојка. Сад погледај мене. Ја нисам видео ниједну фотографију, пази! Он ме је ухватио тако што је изненада изјавио да је та девојка променила име у Дејзи Рентон. Ја сам се сместа одао, јер сам знао једну Дејзи Рентон.

БИРЛИНГ (*са жаром*): А није било никаквог доказа ни да је та Дејзи Рентон била, у ствари, Ева Смит. Имали смо само његову реч да је тако, као што смо имали само његову реч да је он полицијски инспектор, а сад знамо да је то лагао. Према томе, можда нас је лагао све време.

ЦЕРАЛД: Наравно. Вероватно и јесте лагао све време. А сад, реците ми шта се дешавало пошто сам ја изашао.

ГЋА БИРЛИНГ: Ја сам била забринута јер је Ерик био изашао из куће, а тај човек је рекао да ће, ако се Ерик не врати, он морати да изађе и да га нађе. Дабоме, то ме је бацило у још већу бригу. А он се држао страшно строго и изгледао страшно самоуверено. Онда је изненада рекао да сам се ја срела с Евом Смит пре само две недеље.

БИРЛИНГ: Тачно то су биле његове речи.

ГЋА БИРЛИНГ: И као нека будала, ја сам рекла „Јесте, срела сам се с њом”.

БИРЛИНГ: Сад просто не могу да схватим зашто си то учинила. Она себе није називала Евом Смит када је била код тебе на комисији, је ли тачно?

ГЋА БИРЛИНГ: Није, разуме се да није. Али, пошто сам била онако напета, кад ме је он изненада спопао са својим питањима, одговарала сам вишемање онако како је он и желео да одговорам.

ШИЛА: Али, мајко, не заборави да је он теби најпре показао фотографију те девојке и да си је ти, очито, препознала.

ЦЕРАЛД: Да ли је још ко видео ту фотографију?

ГЋА БИРЛИНГ: Не, показао ју је само мени.

ЦЕРАЛД: Онда, како не видите? Опет нема доказа да је то била иста девојка. Могао вам је показати фотографију ма које девојке која се обратила молбом вашој комисији. И како ми сад можемо знати да је то заиста била Ева Смит или Дејзи Рентон?

БИРЛИНГ: Цералд је апсолутно у праву. Он нам је могао сваки пут показивати различите фотографије, а ми не бисмо имали појма. Можда смо сви препознавали различите девојке.

ЦЕРАЛД: Тачно тако. Је ли тражио и од тебе да погледаш неку фотографију, Ерик?

ЕРИК: Није. Док је дошао до мене, није му ни требала никаква фотографија. Али, очигледно је да се мајци морала обратити баш ова девојка коју сам ја знао.

ЦЕРАЛД: Зашто је то морала бити она?

ЕРИК: Па рекла је да јој је помоћ потребна зато што неће више да узима украден новац. А девојка с којом сам ја био рекла је то исто мени.

ЦЕРАЛД: Чак и тада, то би све могла бити гомила глупости.

ЕРИК: Ја ту не видим никакву глупост кад нека девојка оде и убије се. Ви остали можете се фино извући, али ја не могу. Нити мајка може. Ми смо је средили само тако!

БИРЛИНГ (*горљиво*): Чекај мало, чекај мало! Немој толико трчати да изведеш себе пред суд. И тај разговор с твојом мајком могао је исто тако лепо бити намештаљка, као и цела та прича о полицијском инспектору. Цела та ђавоља ствар могла је бити само блеф.

ЕРИК (*гневно*): Како је могла? Девојка је мртва, јесте или није?

ЦЕРАЛД: Која девојка? Овде је било по прилици четири или пет различитих девојака.

ЕРИК: Мене се то не тиче. Она коју сам ја познавао је мртва.

БИРЛИНГ: А да ли је? *Како ми знамо да јесте?*

ЦЕРАЛД: То је то. Ви сте схватили. Откуд ми знамо да се ма која девојка данас убила?

БИРЛИНГ (*гледа у њих, ликујући*): Чик сад одговори на то! Хајде да погледамо мало са гледишта тог чове. Ми овде имамо малу прославу и врло добро смо расположени. А његова је намера да нас некако обмане. Дакле, прва ствар коју мора да уради јесте да нас шокира, па да после може да блефира све време. И то управо чини. Једна девојка је управо умрла у болници. Попила је неки јак дезинфектант. Умрла је у агонији...

ЕРИК: Добро, немој сад то ређати до краја.

БИРЛИНГ (*ликујући*): Ту смо, значи, видите. Већ кад ја то понављам, ви се лецате. А то је и он морао да уради. Нагло нас је продрмао и онда кренуо да нас испитује, док више нисмо знали ни како се зовемо. Ох, дајте да признамо да је тако! Он нас је све време магарчио, и то по пропису!

ЕРИК: Намагарчио бих ја њега тако да му глава одлети са рамена, кад бих само знао да је све то заиста била превара!

БИРЛИНГ: Убеђен сам да јесте. Нема полицијске истраге. Нема девојке којој се све оно десило. Неће бити скандала.

ШИЛА: И није било самоубиства?

ЦЕРАЛД (*одлучно*): То можемо одмах да сазнамо.

ШИЛА: Како?

ЦЕРАЛД: Тако што ћемо телефонирати у болницу. Или имају девојку која се убила, или немају.

БИРЛИНГ (*мало забринуто*): Изгледаће мало чудно, бојим се, телефонирати им у ово доба ноћи...

ЦЕРАЛД: Мени не смета да то обавим.

ГЋА БИРЛИНГ (*наглашавајући сваку реч*): И ако немају такав случај...

ЦЕРАЛД: Видећемо, сад одмах. (*Иде до телефона и тражи број у именику. Остали га највише посматрају.*) Брумли осам девет осам шест... Да ли је то болница? Овде Цералд Крофт, из фирме Крофтс Лимитид... Да... Забринут смо за једну од наших радница. Јесте ли имали данас неку девојку која се убила тако што је попила неко средство за дезинфекцију, или неко слично самоубиство? Да, сачекаћу.

Док он чека, на осталима се виде знаци нервозе и напетости. БИРЛИНГ *чешће обрву, ШИЛА грхти, ЕРИК прейлиће и расилиће прсте, итд.*

Да?... Сигурни сте да је тако... Разумем. Но, хвала вам пуно... Лаку ноћ. (*Сјушша слушалицу и гледа у њих.*) Никаква девојка није данас умрла у болници. Никога нису донели у болницу пошто је попио средство за дезинфекцију. Нису имали самоубиство већ месецима.

БИРЛИНГ (*ликујући*): Ето нас, дакле! Стопроцентно доказано! Цела прича је пуста продаја магле. Продао нам, фино, рог за свећу, ништа друго. (*Одмахне дубоко с олакшањем.*) Нико не воли да га тако гадно насапуњају, али, кад је све већ тако... (*Смеши се свима.*) Џералде, попиј једно пиће у то име!

ЏЕРАЛД (*смешећи се*): Хвала, мислим да би ми једно баш добро дошло.

БИРЛИНГ (*одлази до сточића с њима*): Богами и мени.

ГЋА БИРЛИНГ (*смешка се*): А ја морам да ти кажем, Џералде, да си ово врло интелигентно образложио. Ја сам ти врло захвална за то.

ЏЕРАЛД (*иде да узме њиће*): Па ето, видели сте, док сам био напољу имао сам времена да се мало охладим и мало размислим о свему.

БИРЛИНГ (*додаје му чашу*): Јесте, тебе није држао овде под напоном као нас остале. Признаћу ти да ме је у једном моменту било мало и страх. Али, ја имам особит разлог што не желим никакав јавни скандал баш у овај час. (*Напочио је себи њиће и сада диже чашу.*) Е па – у наше здравље! Дај, Шила, немој бити таква. Све је сад готово!

ШИЛА: Најгори део јесте. Али ти заборављаш једну ствар коју ја никако не могу да заборавим. Све што смо рекли јесте се догодило, стварно се догодило. Ако се није завршило трагично, онда је то наша срећа. Али могло се завршити и трагично.

БИРЛИНГ (*расположено*): Али, цела та ствар је сад друкчија. Дај, дај, па видиш то ваљда, немој рећи да не видиш! (*Имитира ИНСПЕКТОРА док је држао завршну пираду.*) Ви сите сви допринели да она изгуби животи. (*Показује на ШИЛУ и ЕРИКА, смејући се.*) А волео бих само да сте могли да видите своја лица док је то говорио! (*ШИЛА креће према вратима.*) Идеш на спавање, млада дамо?

ШИЛА (*најешто*): Желим да се ишчупам из овога. Хвата ме страх кад те чујем како причаш о томе.

БИРЛИНГ (*срдечно*): Глупости! Још ћеш се ти томе слатко смејати. Види, боље ће ти бити да замолиш Џералда да ти опет да онај прстен који си му вратила, шта кажеш на то? Одмах ћеш се много боље осећати.

ШИЛА (*страсно*): Ти се опет правиш да је све исто као што је било раније.

ЕРИК: Ја богами не!

ШИЛА: Ти не, али ови остали се праве.

БИРЛИНГ: Па добро, зар хоћеш да кажеш да није? Ми смо били обманути, то је све.

ШИЛА: Значи, ништа се, заправо, није ни десило? Значи, нема ничега због чега би требало да нам је криво, ништа нисмо научили? Можемо сви да наставимо да се владамо исто као и пре.

ГЂА БИРЛИНГ: Добро, а зашто не бисмо могли?

ШИЛА: Ја вам кажем, ко год да је тај инспектор био, оно ни у ком случају није била шала. Тада сте то знали. Били сте почели нешто да учите. А сада сте стали. Спремни сте да наставите да живите на исти стари начин.

БИРЛИНГ (*забавља га ово*): А ти ниси, а?

ШИЛА: Нисам, јер сам запамтила шта је рекао, како је изгледао и шта ме је нагонио да осећам. Ватра, и крв, и бол. А то како ти причаш ужасава ме и не могу више да издржим да те слушам.

ЕРИК: И ја се слажем са Шилом. И мене то ужасава.

БИРЛИНГ: Ништа, онда идите на спавање, а немојте стајати ту и хистерисати.

ГЂА БИРЛИНГ: Они су преморени. Ујутру ће им то бити забавно као што је нама сад.

ЏЕРАЛД: Све је сад у реду, Шила. (*Држи прстен.*) Шта ћемо с овим прстеном?

ШИЛА: Не, не још. Још је рано за то. Морам да размислим.

БИРЛИНГ (*показујући на ЕРИКА и ШИЛУ*): Ама погледајте само њих двоје – славна млада генерација која зна све! А нису у стању ни да прихвате шалу!

Ућом оштро зазвони телефон. За тренутак настаје мртва тишина.
БИРЛИНГ *креће да дигне слушалицу.*

Да?... Бирлинг на телефону... *Шта?* Чекајте...

Али саговорник је, очигледно, прекинуо везу. Он лагано сипушиша слушалицу и гледа у остале с изразом најстрашније панике на лицу.

БИРЛИНГ: Зову из полиције. Нека девојка је управо умрла... на путу за болницу... Пошто је прогутала неко средство за дезинфекцију. И један полицијски инспектор је кренуо овамо да постави нека... питања...

Док они стоје с изразом кривице и пренеражени као да их је гром погодио, завеса пада.

КРАЈ

Џон Бојнтон Пристли
ИНСПЕКТОР ЈЕ ДОШАО

Едиција

повеља

Библиотека
ДРАМА
књига прва

Уредник
МИША МИЛОСАВЉЕВИЋ

Издавач
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ“
КРАЉЕВО

За издавача
ДРАГАНА ТИПСАРЕВИЋ

Главни и одговорни уредник
ГОРАН ПЕТРОВИЋ

Оперативни уредник
АНА ГВОЗДЕНОВИЋ

Секретар Уредништва
ВЕРОСЛАВ СТЕФАНОВИЋ

Ликовна опрема
ДРАГАН ПЕШИЋ

Штампа
АНАГРАФ
Краљево

Тираж
500

Краљево
2006

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.111–2

ПРИСТЛИ, Џон Бојнтон

Инспектор је дошао: комад у три чина / Џон Бојнтон
Пристли: превео с енглеског Српко Лештарић. –
Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани”,
2006 (Краљево : Анаграф). – 80 стр. ; 21 см. – (Едиција
Повеља) (Библиотека Драма ; књ. 1)

Превод дела: An Inspector Calls / J. B. Priestley. - Тираж 500.

ISBN 86-83047-65-2

COBISS.SR-ID 133914380

Дон Бојнџион Присџли

ИНСПЕКТОР ЈЕ ДОШАО

